Kytice

Výbor z poesie a prózy pro školu i veřejnost
Redigují Hugo Siebenschein a Pavel Sula
Svazek 14.

Státní nakladatelství v Praze 1933

Literatura českého klasicismu obrozenského

Uspořádal, úvodem a poznámkami opatřil Arne Novák

Úvod.

Druhé desetiletí devatenáctého věku značí v předních literaturách evropských nepopěrné vítězství romantické myšlenky, romantického básnictví, romantické vědy, a ohlasy toho pronikají nezadržitelně též do písemnictví národů menších.

Také v dějinách našeho národního obrození můžeme v tomto památném a úrodném decenniu, v samém sousedství Vídeňského kongresu, který dal novou podobu Evropě porevoluční, zaznamenati řadu událostí a zjevů, jež na pohled zahajují vstup básnické i vědecké romantiky na naši půdu. R. 1815 přichází velký organisátor novočeského písemnictví, Josef Jungmann, z Litoměřic do Prahy, „se světlým vědomím úkolu svého a neoblomnou vůlí vykonati jej" Již před tím k vánocům r. 1814, se tam vrací ze slavistických studií vídeňských mladistvý Václav Hanka, aby kolem sebe organisoval družinu nadšenců básnických i vlasteneckých. R. 1817 putuje Pavel Josef Šafařík, hluboce vzdělaný a pevně odhodlaný pro práci vědeckou, z universitního pobytu v Jeně do Bratislavy, kde ho čeká přátelské a společenské společenství Františka Palackého, slibující v písemnictví tak hojné ovoce. Na jaře r. 1819 se ubírá ze Slovenska opačnou cestou do Jeny Jan Kollár, zastaví se v Praze a vpluje tam do vod literárního buditelství českého. Na sklonku období založeno v Praze „Vlastenecké museum v Čechách", plodné středisko vlastivědy i studia minulosti národní. Brzy se objevují i slovesná díla, naplněná novým duševním ruchem českým: r. 1817 Rukopis Královédvorský a rok na to Libušin soud, r. 1818 Palackého a Šafaříkovy „Počátkové českého básnictví", r. 1819 Polákova „Vznešenost přírody" a na samém pomezí desetiletí úhrnná rukověť nového písemnictví českého, Jungmannova „Slovesnost"

Vanou-li v těchto dílech alespoň z dálky některé romantické myšlenky, především silná idea národnostní, pozdí se jejich slovesná forma značně za pravým slohem romantickým, a podle typu i povahy řadí se jejich tvůrci ke kulturnímu směru, který v Anglii i ve Francii, v Německu a Italii zatím náležel již minulosti. S příznačně a osudově českým opožděním ovládá naše písemnictví v tomto deceniu i v období po něm následujícím a rozvíjejícím jeho podněty *literární klasicismus.*

V něm kotví Josef Jungmann, básník a teoretik, i s oběma předními veršovci své školy, Antonínem Markem a Milotou Zdiradem Polákem. V něm tkví kořeny svého myšlení a umění Jan Kollár a to právě onou částí svého tvoření, která nejurčitěji vyjadřuje jeho temperament, i František Ladislav Čelakovský, přese všecky

složky romantické, vyznačující básnické cítění a básnické umění těchto obou velkých protichůdců. A ještě o mnoho silněji a důsledněji se hlásí literární klasicismus z mladistvých jak poetických tak teoretických prací obou nadějných učenců, přicházejících z východu, Pavla Josefa Šafaříka a Františka Palackého; a jak živý zůstává tento směr v domově jejich jinošství, na Slovensku, dokazuje mohutný básník považský, Ján Hollý, který sám jest pevně věren klasickým vzorům i tvarům ještě v době, když na českém západě zvítězila již romantika nadobro.

O osudech klasicismu, který samostatně a svérázně rozvíjel a přetvářel myšlenkové i umělecké zásady duchů humanistických a renesančních, bylo pro celé století XVIII. i pro začátek věku XIX. rozhodnuto na půdě daleko nejvýznamnější pro veškeré slovesné umění v Evropě, v Paříži. Tam se na sklonku slavné vlády Ludvíka XIV., když již velcí básníci XVII. století, Molière, Racine, Lafontaine, buď zemřeli neb se odmlčeli, rozpředl důležitý spor mezi Staromilci a Novotáři (La Querelle des Anciens et des Modernes), v němž Moderniste za vedení Perraultova a Fontenellova zvítězili. Z nadšení pro velikost právě se uzavírajícího věku Ludvíkova a ve smyslu descartesovské ideje nepřetržitého pokroku poražena byla dogmatičnost dotavadního klasicismu, který antická pravidla a antické vzory považoval za platné a trvalé pro všecky doby. Též modernímu písemnictví přisouzena schopnost dosáhnouti klasické dokonalosti svéprávnými prostředky, byť za podpory starověkých spisovatelů a jejich dokonalých forem; nová doba svou tvorbou může dokonce dosáhnouti umělecké převahy nad antikou, dotud považovanou za samozřejmý vrchol kultury duchové. Bylo to vlastně jenom další dějství velkého duchovního dramatu, které v čele intelektuální Evropy prožívala Francie od renesance: nejprve — a stejně i v Německu a u nás — zvítězilo písemnictví národní nad učenou humanistickou literaturou latinskou; pak za pomocí starověkých vzorů klasických byl antický základ zpracován duchem francouzským a celá slovesnost znárodněna, což provedli velcí spisovatelé věku Ludvíkova; nyní také teoreticky a kriticky prohlášena možnost klasicismu čistě národního a moderní literatuře uloženo, aby se snažila v ušlechtilém agónu předhoniti svou družku antickou. Obdobný postup se dál také v Anglii, kde se pojí na př. ke jménu Addisonovu; pro nás byly však významnější poměry v literárním Německu, kladoucím od polovice XVIII. věku základy ke skutečnému klasicismu národnímu. Od doby mohutného barokního básníka Klopstocka a obou pronikavých vzájemně se doplňujících kritiků, Lessinga a Herdera, až po vrcholné myšlenkové i umělecké činy výmarských

dioskurů Goetha a Schillera i jejich mladistvých následovníků v Jeně, bratří Schleglů, probíhalo nejušlechtilejšími kulturními hlavami německými dvojí souběžné úsilí. Jednak chtěli klasicisté němečtí zbaviti antiku, k níž se nadšeně hlásili, přídavků barokních, umělé stylisace francouzské, ano i podoby římsko latinské a proniknouti k čistému hellenismu, který se jim jevil dokonalým ztělesněním pravé krásy a čisté lidskosti. Jednak však zdůrazňovali ve slovesnosti i v kultuře vůbec prvky národní a zpracovávajíce látky moderní formami antikisujícími, toužili dáti ve svých dílech vyniknouti národní povaze německé. Celé německé písemnictví od dob Bedřicha II. až do válek napoleonských bylo naplněno a povznášeno touto dvojí snahou, navzájem se doplňující a shodnou i s vůdčí tendencí francouzské literatury XVIII. století.

Toto hnutí se však v Německu neomezilo na literaturu. Za myšlenkového vůdcovství filosofa i jazykovědce Viléma z Humboldtů a spoluprací klasických filologů vznikl, hlavně ve vyšší výchově směr novohumanistický, který mínil estetickým studiem slovesných památek, zvláště řeckých, vzdělávati vkus i cit vůbec, vésti k pravé lidskosti, zakládající se na souměrném rozvití estetické i mravní složky člověka, ale zároveň vychovávati pro skutečnou kulturu národní, uvědomělou a vyzbrojenou také jazykově. Takto novohumanismus, daleko přesahující obor školský a přece se v něm nejplněji projevující, připojil k oběma ideám renesančním klasičnosti a humanitě, novodobou myšlenku národní, zmohutnělou v Evropě zvláště za napoleonských válek a nadšeně propagovanou jmenovitě probouzejícími se národy slovanskými. Při složení české společnosti buditelské, kde nebylo vznešenějších stavů, které by mohly se oddati čistému nazírání estetickému, ale kde převládala školská a učená inteligence, vzdělaná na antických řečech i klasicích a zabývající se prakticky vychovatelstvím a vzdělavatelstvím, nebylo divu, že klasické a klasicistické myšlenky XVIII. věku k nám pronikaly prostřednictvím hnutí novohumanistického a v jeho formulaci.

Ve shodě s ním se v českém klasicismu obrozenském od Jungmanna po Čelakovského, od Kollára po Hollého, u Šafaříka i u Palackého nerozlučně pojily tři ideje: etická zásada *humanity*, estetický požadavek *klasičnosti* a praktické heslo *národnosti*.

Etická zásada humanity, kterou Palacký krásně a případně označuje jako „svrchovanou ideu člověčství", byla českým klasicistům stejně běžna jako jejich německým učitelům; z těchto se jí zabývali zvláště intensivně Herder, Kant, Schiller a Vilém

z Humboldtů. Jsouc v podstatě obsažena již v antice římské, zvláště u Cicerona, byla dobře známa osvícenství, ale klasicismus ji prohloubil a zušlechtil. Pravého, plného lidství můžeme dosáhnouti všestranným a krásným rozvinutím všech schopností, a to tak, aby se k dokonalosti tělesné přidružila též dokonalost poznávací, mravní a umělecká; tím člověk dospěje zároveň blaženosti, závisící na úplné harmonii všech sil. Kdežto osvícenství zdůrazňovalo hlavně pravdivost a dobro, přidal klasicismus nově požadavek krásy: tento krok, jejž německé dějiny kulturní spojují se jménem Schillerovým, učinil u nás po průpravě Jungmannově hlavně Palacký. Osvícenství věřilo ve své rozumové samolibosti, že již samo této vrcholné dokonalosti dospělo, klasicismus však prohlásil ji za ideál, jehož lidstvo může dosíci pozvolným vývojem vedeným Prozřetelností; takto soudili ve své filosofii dějin také Kollár i Palacký, hledajíce po stopách Herderových místo, které našemu národu a Slovanstvu vůbec určeno v této vývojové řadě, nesené zásadou stálého zdokonalování a tudíž etickým optimismem. Zvláště dokonalý stupeň, jehož již lidstvo ve svém vývoji dospělo, zastupuje starověká kultura řecká se svou krásou, uměřeností, harmonií; nebyl to však v očích novohumanistů ideál navždy dosažený, i když pro moderní národy příkladný a povzbuzující.

Blaženost, k níž směřuje podle názorů klasicistů vývoj humanity, byla úplně pozemská, hledajíc štěstí a dokonalost člověka jenom na tomto světě; tak soudili i ti z myslitelů, kteří byli prodšeni skutečným živým citem náboženským jako Herder a u nás Kollár neb Palacký; tento, mluvě o idei božnosti, ústřední to zásadě svého myšlení, podotýká důrazně, že „není účelem nějakým mimo člověka postaveným". Tím se humanita klasická podstatně liší od transcendentální humanity křesťanské, zastoupené v našich dějinách nejspanileji Jednotou českobratrskou, s níž jak Kollár, tak i Šafařík a Palacký sympatisovali, ale s níž se neztotožňovali; přes to humanita těchto protestantů rodem i výchovou má jiný ráz než u mužů, vyšedších z prostředí katolického na př. Jungmanna neb Čelakovského.

I v Německu jest však patrna jakási souvislost klasicismu s protestantismem, ano, přímo i s duchem evangelických far, jejichž tradice se obráží ve vážné duchovosti, etické opravdovosti, mravní čistotě předních děl klasických. Tomu se nevyhnul ani Goethe, ač se snažil vzepříti tomuto ideálu křesťanskému svou silnou smyslovostí; citově mravní složka, kterou do jeho bohaté duše vložil pietismus kořenů patrně českobratrských, se v něm rozvíjela dále a přibližovala jeho vrcholná díla světu Herderovu neb

Schillerovu. Z tohoto spojení si vysvětlujeme také, proč čelní zástupci klasicismu českého přišli z východních evangelických končin, kde žila, protireformací neztenčena, tradice biblická a českobratrská: Kollár, Palacký, Šafařík přijali z ní nejen biblický sloh a kazatelský sklon, nýbrž především stálý důraz na etickou stránku života. Z jejich projevů, jmenovitě z Kollárovy „Slávy dcery" a v jejích stopách i z Čelakovského „Růže stolisté", nezaznívá k čtenáři výzva, aby v životě uskutečňoval estetický, nýbrž etický ideál, aby sám za vedení Prozřetelnosti pracoval o svém osudu promyšleně a odpovědně jako o mravním díle, aby klasickou harmonii překládal do životní prakse. Za to však nebylo žádnému z našich klasicistů, ani vážnému kazateli Kollárovi ani vyrovnanému pedagogu Čelakovskému přáno to, co bylo nejvyšší výsadou klasického genia Goethova, aby k harmonii dorostli životem, vychovali se vlastními mocnými zážitky, zvláště erotickými a společenskými. Prvek osudovosti, dar složitějšího vývoje, schopnost růstu tragikou k harmonii chybí nadobro našemu klasickému období, v němž převládají učenecké typy nad básnickými povahami a kde i skutečným básníkům vedle bohatších podmínek společenských byla nadobro odepřena i možnost erotického vývoje podmiňujícího lyriku mohutného dechu. Že za těchto nuzných poměrů společenských a zároveň psychických předpokladů v povaze nečetných básníků nemohly vzniknouti u nás tak složité formy slovesné, jako jest román neb drama, jest na bíledni. A odtud pochopíme, proč se i nejvzdělanější z našich klasicistů přímo děsili vášnivě citového, dramaticky smyslového, tedy typicky romantického typu básnického, jejž Goethe neb později Hölderlin sami prožili a ztělesnili, proč Kollár zavrhoval tak rozhorleně byronismus a proč Čelakovský ve shodě s Palackým odmítal Máchu.

Již Jungmann, šťastný tlumočník Miltonův, Chateaubriandův, Goethův, spojoval novohumanistický ideál klasičnosti s goethovským požadavkem literatury světové a se schleglovským rozhledem po všech vrcholech evropského básnictví; oba jeho nadšení žáci, Palacký i Čelakovský, se již v mládí připravili k úkolu, který dílem teoreticky, dílem prakticky prováděli po celý život, aby „do starých Čech uvedli novou Evropu" a tím odčinili pobělohorské přetržení tradice i osudné opoždění kulturní.

Ale hlavní průprava našich buditelů byla přece jen staroklasická a z podnětu svých novohumanistických učitelů projevovali nelíčený obdiv k Řekům, stavějíce je vysoko nad písemnictví římské, jak poznáváme i z estetických úvah Palackého. Jestliže Puchmajerova škola básnická přijímala starověké klasiky namnoze

mediem jejich barokních napodobitelů a pokračovatelů, v čemž po jejich stopách šel vlastně ještě M. Zd. Polák, ozvala se nyní touha sestoupiti přímo ke zdrojům antickým; tím si vysvětlujeme i horlivou činnost překladatelskou, která se nejprve opětovně, ač zlomkovitě pokusí se o Homéra a pak vyvrcholí velkými tlumočnickými činy Jána Hollého a Karla Vinařického. Všickni naši klasicisté, vychovaní na spisech, zásadách Ciceronových, znali, milovali, ctili a mnozí z nich napodobovali Homéra a Vergilia, Horatiovy ódy a epištoly i jeho poetiku, řecké i latinské selanky, elegie Ovidiovy a jeho předchůdců, epigramy Martialovy; arciť neušli jejich pozornosti ani novodobí, vpravdě klasicističtí pokračovatelé těchto antických mistrů, Klopstock v epose a v ódě, Lessing s Herdrem v epigramu, Goethe v elegii a v didaktické básni, vedle německých autorů však ani klasicisté maďarští, horlivě čítaní vzdělaným obecenstvem na Slovensku. Ukazuje k vytříbenosti vkusu u našich klasicistů, že vedle klasického básnictví chápali i jiné projevy uměleckého cítění antického; že si oblíbili vergiliovskou krajinu, která ožívala pod perem Polákovým, Kollárovým, Čelakovského; že se snažili porozuměti i plastickým výtvorům starověkým, o nichž cestopis Polákův a Kollárův mluví tak nadšeně a poučeně; že česká estetika hned ve svých začátcích ústy Palackého doceňuje Platona „na výši krásovědy"

Věřili všichni — jsouť, až na příkře hellenskou episodu prešpurských „Počátků" v táboře perraultovských Novotářů proti boileauovským Staromilcům — že podle těchto dokonalých vzorů antických mohou moderní národové ve svém duchu a ze své skutečnosti vytvořiti díla antickým rovnocenná, ale z nich samých se to nepoštěstilo žádnému. Český klasicismus nemá ani zdaleka díla, které by se mohlo měřiti s hellenistickými výtvory klasicistů opravdu vítězných, Goetha, Hölderlina, Chéniera, Keatse, Leopardiho, od nichž ostatně básnické pokusy české liší úplný nedostatek odvahy, uniknouti alespoň na chvíli z oblasti křesťanského myšlení a představování a přenésti se do mytologického světa antického. Nezapomeňme ovšem, že u několika klasicistů českých básnická činnost spadá výhradně do průpravných let jinošských, aby se pak nadobro odmlčela; naopak vyzrálejší skladby českých klasicistů nepohřešují rysů velikosti, ať to jest elegické patos Předzpěvu Kollárova, ať mužná monumentalita „víťazských" básní Jána Hollého, ať jasný atticismus životní moudrosti v Čelakovského „Růži stolisté".

Základním omylem básnického klasicismu českého bylo, že ze svých vzorů přijímal spíše formu než ducha, zevní stylisaci než životní

cítění, klasický korektiv než klasický ideál. Utkvělý a akademický formalismus, arciť nutný pro mladou literaturu, v níž se autoři musili teprve učiti metodické práci, slohové práci, umělecké svědomitosti, vyznačuje tuto fázi českého básnického vývoje. Vyvrcholuje v Palackého a Šafaříkových „Počátcích českého básnictví" kde se všecka váha klade na zřetele výhradně formální, na libozvuk řeči, na technickou vybroušenost veršovou, na časoměrnou vytříbenost a kde se nakonec prosodie, odvozená za pomoci německých metriků z řečtiny, prohlašuje za výhradní kriterium básnické ceny. Toto krajní přeceňování hlediska formálního na úkor vnitřních hodnot obsahových a požitkových zavedlo — za souhlasu Jungmannova — oba mladistvé horlivce na scestí, i když musíme uznati vysoký ideál kulturní, právě v souvislostí s tím v „Počátcích", důsledně a směle propagovaný. Proti vlasteneckému utilitářství a osvícenskému pojetí básnictví jako pouhé zábavy a hry stavěla se zde svrchovanost umění, proti lehké, nezávazné improvisaci prohlašovala se nutnost přísné formální práce, proti tendenci se tu zdůrazňoval sloh, sourodý nejvyššímu ideálu klasicistickému, hellénské tiché kráse, prosté velikosti a klidnému jasu. Naši klasicisté, ač s nedostatečnými silami a namnoze v jednostranném formalismu, zatoužili po nejvyšších hodnotách ducha a poesie, a nedosáhli-li jich, odkázali je jako úkol a závazek budoucím generacím básnickým: přírodní rozlet a vesměrná zbožnost didaktické skladby Polákovy, čistá duchovost mladistvých ód Šafaříkových a Palackého, mravně prorocké zanícení Kollárova „Předzpěvu", heroická a patriarchální selanka v eposech Hollého značí vesměs uvědomělé zaměření k vrcholům myšlenky a básnictví. Nesmíme považovati ani za pouhý důkaz spanilé spravedlivosti ani za nahodilý výraz rozsáhlé slovesné tradice, jestliže právě k těmto dílům poukázali s úctou a obdivem oba geniové vládnoucí v nejvyšších polohách moderní poesie, Vrchlický a Březina.

Právě v omezeném okruhu básnického spiritualismu a s nesporným zpožděním časovým sahal klasicismus český po nejvyšších cílech poesie světové, hlavně arciť německé; podobnou chválu možno vzdáti i jeho snahám teoretickým, jeho úsilí estetickému. Jestliže Jungmann se spokojil s nepůvodní a synkretickou formulací eklektického a popularisačního nohsleda klasicismu Pölitze, uváděl k nám Palacký krasovědce vůdčí rázu Schillerova, Solgerova, Bouterwekova a zamýšlel se nad duchy minulostními, kteří mohli poskytnouti nejvíce plodného kvasu ideového, nad Platonem, Kantem, Shaftesburym. Takto znamenala kulturní orientace českého klasicismu nebývalé zevropštění českého rozhledu a kromě

toho i výcvik dotud neobratného ducha českého ve vědách národu úplně cizích, v estetice, poetice, filosofii; vzpomeňme si, s jak rozhorlenou opravdovostí zaznívá z prešpurských „Počátků" požadavek národní vědy a naukové literatury české!
O třetí složce českého klasicismu, praktickém heslu národnosti, spojeném u Jungmanna jako Marka, Kollára jako Hollého, Šafaříka jako Čelakovského s myšlenkou slovanskou, netřeba zvláště mluviti — provázíť celé naše obrození, Dobrovským a Puchmajerem počínajíc. U klasicistů našich se jeví však poněkud jinak než v pozdější romantice, ač klasicista povahou a vkusem Čelakovský stojí právě v této věci spíše v táboře romantickém. V úseku tuto karakterisovaném se ještě neztotožňuje lid a národ, a teoretikové i praktikové tehdejší jsou daleko toho, aby pravé národní básnictví shledávali v napodobování a slohovém přejímání lidové písně. Kollár a Šafařík projevují pro ni sice — a to i jako sběratelé — živý zájem, ale nikde se k ní výrazově a slohově nepřiklánějí, a rovněž oba teoretikové, Jungmann a Palacký, nikdy jí nevystavují jako vzor; v souhlase s nimi se v této věci nejužší škola Jungmannova, Marek a Polák, zcela rozcházejí s jungmannovci vzdálenějšími, s Hankou a Čelakovským, horlivými a plodnými propagátory romantické nauky o příkladných hodnotách lidové písně. Nebylo to českému klasicismu na prospěch, ba v „Počátcích" to přivodilo jednostrannost značně osudnou. Celý básnický jazyk klasicistického období českého zůstává v důsledcích toho výhradně retorický a nikde se nepropracovává ani k hudební melodičnosti, ani k malebné barvitosti — to zůstalo vyhrazeno romantikům, v jejichž čelo se v této příčině staví František Ladislav Čelakovský, s janusovskou tváří klasicistickou i romantickou zároveň.
Ještě jiný rys liší české klasicisty od tábora romantického: milujíce nadevše antiku, nejeví valného nadšení pro středověk a zvláště nikoliv pro jeho katolicko-feudální složku; nikterak netouží po obnově minulosti a jejích řádů, a proto se nikdy nenabízejí za spolupracovníky reakce jako tak mnozí romantikové němečtí a francouzští. Projevují-li politický obdiv pro nějaký útvar minulosti a utíkají-li se k němu v tajné svatyně své mysli z tísnivého absolutismu těžké éry františkovské a z oslabujícího ducha Svaté aliance, jsou to státní formy posvěcené antikou, řecké republiky, občanský rozkvět Říma předcísařského — jedním slovem *empire* vyjadřuje v oboru politickém jejich klasicismus.
Toto heslo pro ně jest vůbec příznačné, ježto znamená na naší půdě v okruhu výtvarného umění a hlavně světského stavitelství právě ono názorové a estetické ovzduší, které literárně jmenujeme

českým klasicismem a jež jest podstatně jiné než pozdější romantika. Tato, jak ukazuje nejlépe zjev Čelakovského, s klasicismem vývojově souvisí, ale opouští své východisko a obrací se na cesty jiné. Nerušená a neobmezená vláda romantismu nad duchy v Čechách jest nastolena teprve tenkráte, když vstoupí v popředí literárního života osobnosti, které již neprošly průpravou klasicistickou. Jsou to oba velcí vrstevníci a protichůdci básničtí, Karel Jaromír Erben a Karel Hynek Mácha.

Poznámky.

Josef Jungmann: O klasičnosti a literatuře vůbec a zvláště české.
V čelo svého výboru stavíme programní stať Josefa Jungmanna (1773—1847), otištěnou po prvé v prvním svazku prvního ročníku Časopisu Českého musea 1827, ježto obsahuje vůdčí myšlenky českého klasicismu a to nejenom se zdůvodněním estetickým a historickým, nýbrž zároveň s národně buditelskými zřeteli. S kritickým důmyslem dovedl zde Jungmann zbaviti estetický klasicismus oné strohosti, s níž někteří teoretikové XVI.—XVIII. století prohlašovali antická pravidla i antická díla slovesná za nezměnitelný zákon a vzor a tím popírali možnost vývoje a pokroku v moderních literaturách; jest patrno, kterak na Jungmanna mocně působily i zásady školy romantické. Stejně pronikavě spojil Jungmann požadavek promyšlené klasičnosti estetické s programem literatury národní a tím osobité; také v tom poznáváme syna období romantického, stejně jako v důraze, který z plnosti svého filologického zájmu a českého cítění klade na jazykovou stránku slovesnosti klasické. I přiléhá stať theoreticky prohloubená k praktickým potřebám doby Jungmannovy: počíná se polemikou proti zkostnatělému předchůdci a odpůrci Jungmannovu, Janu Nejedlému (1776—1834), který již písemnictví svých vrstevníků a přátel nekriticky pojímal jako klasické; končí se úvahami o podmínkách, potřebách a tužbách přítomnosti rázu vesměs národně buditelského. Střední teoretická část o podstatě a podmínkách klasicismu, není výhradním majetkem Jungmannovým, nýbrž ohlasem a zkráceným zpracováním výkladů německého, obratného, ale povrchního a nepůvodního estetika a filologa K. J. L. Pölitze (1772—1838) hlavně ve spise „Die Sprache der Deutschen" (1825); tohoto Pölitze se Jungmann přidržel vydatně také ve „Slovesnosti". Jungmannův článek prošel obezřetnou redakcí Fr. Palackého, který ulomil některé ostny polemické hlavně proti J. Nejedlému; později Jungmann sám v „Sebraných spisech veršem i prosou" (1841) vypustil, zvláště v závěru, odstavce, projevující malomyslnou nedůvěru ve výsledky národního obrození (tu i proslulý a nejednou nepříznivě vykládaný výkřik Jungmannovy zoufalé malomyslnosti, vynucený poměry: „Nám se dostalo — ó, kéž se mýlím! býti svědky a pomocníky konečného mateřštiny zahynutí"); náš text vzat jest z definitivní úpravy Jungmannovy (1841). O stati viz zvláště V. Zelený, Život J. Jungmanna 1873, na str. 269 a příl. T, Jar. Vlček, Dějiny české literatury, díl II., č. 2, str. 155; Arne Novák, Jungmannův článek o klasičnosti, Listy filolog. 1910, str. 110 a K. Hikl, Literatura česká XIX. stol., II., 2. vyd., str. 248.
Naše, téměř tisíciletá česká literatura: Jungmann datuje v „Historii literatury české" (1825) českou vzdělanost od IX. stol. a klade podvržené památky, Píseň o Vyšehradě, Libušin soud a některé části Rukopisu Královédvorského do doby předkřesťanské. *Dokonalé klasiky mezi námi vidí, což nového jest, bez rozdílu pohrdají sebe a své přátelé a kdo jich kdy pochválil, za klasiky pokládají:* vesměs namířeno proti Janu Nejedlému a jeho škole; ještě ostřeji než Jungmann se proti přeceňování domácích spisovatelů současných a prohlašování jich za Cicerony, Livie, Horatie, vyslovili Palacký a Šafařík v „Počátcích českého básnictví" (1818), katechismu to pravé klasičnosti proti lžiklasicismu školy Nejedlého. *Marcus Tullius Cicero* (106—43 př. Kr.), velký politik a řečník římský vytvořil ve spisech řečnických, filosofických a dopisových, vzor klasické prósy latinské. *Titus Livius* (60 př. Kr.—13 po Kr.), slavný dějepisec římský. *Quintus Horatius Flaccus* (65—8 př. Kr.), mistr lyriky a satiry římské. *Jeden z lepších spisovatelů* K. J. L. Pölitz v. svrchu. *Serviuus Tullius*, báječný král římský, rozdělil národ římský — podle zpráv Liviových — na třídy podle jmění a daní. *Aulus Gellius*, latinský spisovatel II. st. po Kr., proslul dílem Noctium atti-

carum libri XX, kde nám ve výpiscích ze spisovatelů antických a poznámek o nich, zachoval mnoho cenné učené látky. *E cohorte illa* atd.: překlad zní: některý řečník neb básník z oné proslulé totiž starší třídy, t. j. klasický a vzorný, nikoliv obyčejný spisovatel. *Vlastnost výrazů:* zde příslušnost, vhodnost. *Pravý genius:* zdůrazňuje vznik genia proti průměru a pravidlu, projevuje Jungmann souvislost se školou romantickou. *Frankové* = Francouzi. *Miguel de Cervantes Saavedra* (1547—1616), největší spisovatel španělský, autor humoristického „Don Quijote", *Torquato Tasso* (1544—1595), velký italský básník z rozhraní renesance a baroka, autor slavného eposu „Osvobozený Jerusalém". *Ludovico Ariosto* (1475—1533), největší epik vrcholné renesance italské, básník „Zuřivého Rolanda". *Jean Racine* (1639—1699) a *Pierre Corneille* (1606—1684), velcí dramatičtí básníci z doby Ludvíka XIV. a vůdcové francouzského klasicismu. *William Shakespeare* (1564—1616), největší anglický a vůbec světový dramatik ze sklonu anglické renesance, stejně vynikající v tragedii jako veselohře. *James Thomson* (1700—1748), filosofický a popisný básník anglický doby osvícenské, jenž svými „Počasy" působil v době Jungmannově na M. Zd. Poláka. *Alexander Pope* (1688—1744), filosofický, popisný a komickohrdinský básník anglického osvícenství, ve své době značně přeceňovaný, z něhož i Jungmann překládal. *Christof Friedrich Schiller* (1759—1805), mohutný dramatik německý z rozhraní století XVIII. a XIX., skvělý též v baladách, z nichž také Jungmann překládal. *Johann Wolfgang Goethe* (1749—1832), básník, myslitel, přírodovědec, jímž vrcholí písemnictví světové. Jeho i Schillerovy názory mocně působily na Jungmannovu nauku o klasičnosti; Jungmann s velkou oblibou tlumočil jeho balady do češtiny. *Jan Kochanowski* (1530—1584), básník renesance polské a otec polského básnictví. *Ignác Krasicki* (1755—1801), bajkář polský, drahý škole Puchmajerově. *Adam Mickiewicz* (1785—1855), největší básník polský, ducha romantického a dokonalosti klasické. Jungmann, na rozdíl od Ant. Marka a Jana Kollára, uznával jeho velikost, přes romantický až mystický ráz jeho děl a jeho úpornou nenávist k Rusku. *Michajl Vasiljevič Lomonosov* (1711—1765) a *Gavrilij Romanovič Děržavin* (1743—1816), velcí básníci ruského klasicismu; onen zároveň tvůrce nového písemnictví i literárního jazyka ruského. *Nikolaj Michajlovič Karamzin* (1766—1826), vynikající mistr ruské prósy dějepisné a filosofické a obroditel ruského jazyka; jeho mistrovské Dějiny měly značný vliv na školu Jungmannovu. *Alexander Sergejevič Puškin* (1790—1837) největší básník ruský, národní duchem, klasický výrazem, ač kořenů romantických; na českou literaturu působil od let 60., ale Jungmann záhy poznal jeho velikost. *Vyznamenání pravd* = vyjádření pravd. *Hojnost ponětí odtažitých* = abstraktních pojmů. *Visíc od plození* = závisíc na vytváření. *Vystavení básnických atd. předmětů* = vyjádření předmětů. *Francesco Guicciardini* (1483—1540), proslulý italský dějepisec doby renesanční. *Eklektická filosofie;* filosofie, vybírající z různých soustav zásady i názory bez vlastní původnosti a jednotnosti; Jungmannův nepříznivý soud o myšlení francouzském, které dalo celému vzdělanému světu Montaigna, Descartesa, Rousseaua, jest nespravedlivý a podléhá zřejmě německému vlivu. *Jazyk v ohledu na materii a formu dokonalý* = jazyk vynikající bohatstvím slov i rčení i plností a půvabem tvarů mluvnických. *Indická literatura.* Jungmann po vzoru německých romantiků, zvl. Fr. Schlegela si vysoce vážil vzdělanosti i literatury staroindické, jíž přisuzoval těsné příbuzenství se Slovany. Formálně přejímal na př. básnická metra indická. *Starosvětská klasičnost* = starověká antická klasičnost. *Teutonové* = starý kmen germánský, zde synekdochicky za Němce vůbec. *Tři epochy literatury,* české rozdělení jiné, než v Jungmannově Historii literatury české (1825), přiléhá spíše ke členění ústroje jazykového, než k periodisaci politicko-kulturní. *Dosti neoceněné zůstatky nejstaršího básnictví,* podvržené památky, Rukopis Královédvorský a Zelenohorský, jež jsou díly novočeskými a pocházejí

z okruhu Jungmannovi dosti blízkého, pokládal Jungmann za skladby původně staročeské. *Slovenštější*, slovenský a slovanský se až do let 40. bez hlubšího rozdílu zaměňovalo. *Tma pověrečnosti*, velice příznačný výraz Jungmannova osvícenství. *Na tom ustrnuli, abychom jinak nepsali*, opětný polemický nájezd na zkostnatělé zásady konservativního Jana Nejedlého a jeho školy. *Daniel Adam z Veleslavína* (1545—1599), významný tiskař, literární organisátor a mistr prósy české v XVI. věku, dlouho za vzor dokonalého stylisty českého pokládaný. *Jan Kocín z Kocinétu* (1543—1610), obratný, ale nepůvodní spisovatel družiny Veleslavínovy. *Nesluší o věcech česky psáti, o kterých se za krále Rudolfa nepsalo*, názor Josefa Dobrovského, který Jungmann svým požadavkem a programem národní vědy úplně překonal. *Jednotných spisů* = jednotlivých. *Zůveme se* = zoveme se. *Může pojíti* = zajíti. *Národ více cení nežli zemi, ve které bydlí* atd., nadšený výraz Jungmannova pojetí národnosti, stavějící národ jako celek kulturně etnický nad zemí, pojem to politický a teritoriální; stejně jako Jungmann soudili o národnosti a národě přední buditelé čeští, na př. Kollár (viz znělku v Slávy dceři, II, 124, zde č. 19).

Antonín Jaroslav Puchmajer, Óda o velikosti božské.
Zakladatel první novočeské školy básnické a úspěšný organisátor literární, Antonín Jaroslav Puchmajer (1769—1820), nenáleží vlastně mezi pravé české klasicisty; spíše bylo by tohoto předního pěvce českého rokoka kořenů německo-polských nazvati českým předklasikem. Ale v mnohé příčině můžeme v něm viděti Jungmannova předchůdce i v úsilí o klasičnost: vzdělává naše písemnictví na cizích vzorech, které sluly své době klasickými, a to jak na západních, tak i na slovanských; pěstuje druhy básnické, ukazující až k písemnictví antickému, zvláště ódu a bajku; učí český verš rozletu za nadšenou velebností. Tím jest památná jeho Óda o velikosti božské, parafrasující za pomoci polského přebásnění od Kniažnina volně žalm 103; Puchmajer ji pojal do II. sv. svých proslulých almanachů, Sebrání básní a zpěvů 1797. Zde řečnicky kazatelského důrazu, příznačného pro veškerý klasicismus český, použil básník pro hluboký cit křesťanský, stejně jako o 30 let později Fr. L. Čelakovský v jedné z posledních básní českých ducha klasického v náboženské ódě „Buď vůle tvá!" Na rozdíl od klasicistů cizích, kteří si libovali v pomyslech deistických a někdy svůj světový názor vyjadřovali představami pohanského bájesloví řeckého, jsou naši klasicisté věřícími a zanícenými křesťany silného povědomí mravního. *Voda visíc*, starší způsob užívání přechodníku nespojitého, neb absolutního, dnes již neobvyklý; podobně níže: ptáci střídajíc se. *Okrouží*, básnická licence místo okruží, okolek, obojek. *Pošly skály*, vzešly, vystoupily skály. *Zelí*, kolektivum ve smyslu zelenina v starším jazyce obvyklé. *Vysoký dub, žijící tři věky*, zajímavě ukázal polský badatel M. Szyjkowski, který (Polská účast v českém národním obrození 1931) prozkoumal básnické prameny Puchmajerovy, že ve snaze po české lokalisaci nahradil Puchmajer hebrejský výraz biblický, o cedru, Kollárovi však obvyklý, domácím dubem, žijícím tři věky. *Pískletami*, nespr. místo písklaty. *Jak slunce vzejde, hned se porozkradou a pokojně se v brlohách svých klaďou:* pro dětinská léta českého básnictví podivuhodná malba dějem slovesným. Stejně i mohutný závěr básně v posledním dvojverší, bohatým zvukomalbou i slovesnou vznešeností.

Bohuslav Tablic, Óda na dub.
Stejně jako maďarská, tak i slovenská literatura v Uhřích podléhala na rozhraní XVIII. a XIX. století silně proudu klasickému; není to bez významu pro mládí Kollárovo, Šafaříkovo a Palackého a pro Jána Holého. Ze slovenských klasicistů, kteří psali biblickou češtinou, jest zvláště pozoruhodný Bohuslav Tablic (1769—1832), horlivý překladatel anglických i francouzských klasicistů

století XVII. a XVIII; nemnohé své vlastní básně připojil k souhrnu starších vzorů domácích i překladů z poesie západní Poesie (1806—1812). Sem zařázena i horatiovská vznosná Óda na dub, od níž tradice postupuje přes Kollára k Hollému, spojující metrum klasické s moderními rýmy. *Pongrác*, Pankrác ze Sv. Mikuláše, slovenský válečník XV. stol., rotmistr Jiskry z Brandýsa.

Josef Jungmann.

Jungmannovy básně původní, rozsahem i významem podružné — vedle jeho básnických překladů, z nichž hlavně velké idylické epos Goethovo „Herman a Dorota" a menší kusy z Horatia, Popa, Klopstocka a Karamzina, náleží do okruhu klasicistického — jsou drobnými ukázkami nevšední tvořivosti jazykové, vzácného daru vmýšleti se do cizího slohu básnického, schopnosti allegorické a výmluvnosti řečnické. Až na několik balad a drobných básnických povídek řadí se k lyrice klasicistické a tu, podle slov Jana Jakubce (Literatura česká XIX. stol., I, 2. vyd., str. 650), si Jungmann vypůjčuje od Horatia, od Klopstocka dikci, dlouhé periody, rozházené částky vět, šroubovaný výraz, retorický tón i metrum.

Slavěnka Slavínovi.

Slovenský básník Samuel Rožnay (1787—1815), vynikající překladatel západní i slovanské poesie a to přízvučné a ve spisovné češtině, připsal své přebásnění lyriky Anakreontovy v „Prvotinách pěkných umění" zvláštním vřelým věnováním Jungmannovi, jakožto ochránci a povzbuzovateli mladých spisovatelů, také slovenských; sám se podpisuje Slavín a českého patriarchu nazývá Slávěnkou. Na tento přípis odpověděl Jungmann v týchž „Prvotinách pěkných umění", orgánu to pokolení buditelského, r. 1813 touto děkovnou básní ve formě poslání, zachovávaje Rožnayovu masku Slavěnky a Slavína. Jádro půvabné skladbičky záleží ve verších: „Ó, *kdyby prostolibým je chtěl také vázati poutkem, jak sama v záňadří krásná je nesla Helénka* (= Řekyně)!" Zde Jungmann, který sám básní v časoměrných hexametrech, vybízí Rožnaye, aby užíval také prosodie časoměrné, již český klasicismus, nejdůrazněji ústy mladého Šafaříka a Palackého, prohlašoval za nezbytný doprovod pravé básnické klasičnosti. *Nymfy*, řecké víly, zde s odchylkou od pojetí řeckého, záměnou za bohyně básnictví Musy. Tento a následující verš staví skromně proti rozkvětu poesie u šťastnějších národů chudobu českého veršování. *Enna*, město sicilské, *Tempe*, údolí v řecké Thessalií pod Olympem, jsou místa posvěcená tradicí starořeckého básnictví. *Teutona*, jako svrchu synekdochicky za Němku, Němectvo. *Johann Gottfried Herder* (1744—1803), německý myslitel a kritik, jenž měl hluboký vliv i na naše obrození a jeho básnictví; přispěl vydatně též k Jungmannově koncepci klasicismu. *Zákona však volná píseň volného je věštce*, mohutný výraz Jungmannovy úcty k básnickému geniu, stojícímu i nad pravidly, alliterace (se souhláskou *v*) jest úmyslná i působivá.

Urozenému panu Fr. X. Tvrdému.

Fr. X. Tvrdý (1760—1827), rada pražského gubernia, vynikající pracovník i spisovatel právnický, uvědomělý Čech. Báseň po prvé otištěná v České Včele 1839, pochází z počátku Jungmannova pražského pobytu. Jest to časoměrná óda složitého slohu metra horatiovského:

∪∪∪—'∪∪—/∪—
∪∪—∪/∪—∪'—∪
∪—∪∪/—∪∪/—∪
—∪∪/—∪∪/—∪

Obsahem jest prosba, aby proslulý pravovědec zůstával i nadále věren umění i české národnosti. *Nestor*, král a rek řecký z Homera, vynikl mezi hrdiny trojskými věkem i rozvahou, projevující se moudrými radami. *Veliký Caesar*, rakouský císař František I., jehož Jungmann byl oddaným ctitelem. *Národova výkvětu* = výkvětu národa; od jmen neživotných a abstraktních přídavných jmen přivlastňovacích již netvoříváme. *Patera národu město* Vídeň. *Themis*, choť Diova, řecká bohyně práva, mravu a spravedlnosti. *Stonav*, stonati, zde ve významu vzdychati, lkáti.

Jeseň. Časoměrná báseň složitého metra časoměrného, ale rýmovaná vyšla po prvé v „Kroku" 1821 na dotvrzení Jungmannových zásad prosodie časoměrné. Klasickou se jeví, jak klidně typisujícím básnickým líčením podzimní přírody, tak mužnou resignací, kterou se, nedlouho před padesátkou, zralý muž oddává do myšlenky smrti překonávané však jistotou nesmrtelnosti osobní. *Mizne* = mizí. *Pažit* maso, i femin. *Pas* nyní zpravidla pás. *Spadují* = opadávají. *Péče smutnooblaké* = starosti podobné smutným oblakům; složená přídavná jména napodobená dílem podle Homera, dílem podle ruské poesie epické, jsou příznačná pro básnickou mluvu Jungmannovu i jeho školy. *Rolí*, jako v staré češtině podle vzoru paní. *Neobrazí* = neobklíčí, neotřese.

Antonín Marek.

Důvěrný přítel Jungmannův Antonín Marek (1785—1877) se zasloužil o literaturu hlavně jako důsledný pěstitel jungmannovské národní vědy a jako — vedle Vincence Zahradníka — hlavní zakladatel českého názvosloví a písemnictví filosofického. Jeho nečetné, většinou příležitostné básně mají význam jenom národně publicistický; slohově i obsahově znamenaly namnoze průpravu ke Kollárově „Slávy dceři" a jejímu buditelskému a slovanskému patosu. (O Markovi v. monografii J. Jakubce, A. Marek, jeho život, působení i význam 1896). Neúčinnější forma, jíž Marek, překladatel heroid Ovidiových, pro své politicko buditelské projevy užil, bylo poslání. Jungmann v „Slovesnosti" (III. vyd. str. 113) podává tento výměr: „Poslání jest písemný výraz zvláštními, opravdovými anebo veselými vztahy člověčstva k životu rozplameněného nadšení"; žádá po slohu přirozenost, gracii, ale mluvu nikoliv patetickou. *Poslání Josefu Jungmannovi* z února 1817 vyšlo po prvé mezi praktickými ukázkami Jungmannovy Slovesnosti I. vyd. 1820, kde však je censura okleštila. Spolu s Markovým prvním Posláním čili básnickým psaním Jungmannovi (z r. 1809 otištěným až r. 1814) dalo přímý podnět k Předzpěvu Kollárovy „Slávy dcery". Na rozdíl od Jungmannova požadavku není óda psána v časoměrných hexametrech, nýbrž v rýmovaných trochejích, ale její řečnický vzlet, její hojné starověké narážky, její obecné sentence, značně připomínají klasický sloh; především se však Poslání k němu hlásí postupem od osobního prožitku, zrcadlícího se ve vzpomínce, k úvahám obecného rázu o velké minulosti a malé přítomnosti i o mravních úkolech odsud plynoucích; v této věci se shoduje Marek s básnickou metodou Byronovou v „Childe Haroldově pouti" (1812 a 1820), která působila mocně i na Kollára, ač se oba čeští básníci sdíleli s poetou anglickým jenom o východisko slohové, nikoliv o podmínky povahové a prožitkové. *Polabí*, narážka na Markovy bohoslovecké studie v Litoměřicích (1804—1808), za nichž se stýkal s Jungmannem. *Žhala* = žhnula. *Dušením* = zdviháním. *Klepy* či Klapy vrch u Litoměřic, také Hasenburk zvaný. *Vážný Říp v době kruhovaté* podobě. *Smíme-li ten kraj, jejž jsem počal znáti, plným srdcem vroucnosti, otčinou teď zváti?* Poněmčilý kraj vzbuzuje rozpor citového nadšení národního a historického vlastenectví teritoriálního. *Do země se třísti* = vtírati se. *Všecko čas ten ukrutník nelítostně plení, pod jeho se šlepěji, kraj i národ mění;* zcela podobně v Kollárově Předzpěvu: Čas vše mění,

i časy. *Orkus*, latinský bůh podsvětí, pak i podsvětí samo. *Helénové*, Řekové. *Osman*, úřední jméno Turků podle slavného panovníka XIV. století Osmana I. *Arkadie*, krajina řeckého Peloponésu. *Chrám efeský* synekdochicky místo řecký chrám podle proslulého chrámu Diany (Artemidy) v Efesu maloasijském. *Minaret*, štíhlá věž muslimské mešity (svatyně), pak mešita sama *Feidias*, slavný athenský sochař V. stol. před Kr. *Propyleie*, překrásné sloupořadí s mramorovým schodištěm na athénské Akropoli, vybudované Periklem. Celý obraz Řecka pod tureckou porobou, vracející se též u Kollára, připomíná citově vzrušené líčení Byronovo v „Childe Haroldově pouti". *Gallové*, Francouzi. *Titan z Korsiky*, Napoleon. *Obr něvský*, car a národ ruský podle říčky Něvy. Zde Marek ve shodě s celou skupinou vlasteneckých romantiků českých projevuje nadšení z vítězství ruského nad revolucí francouzskou a nad Napoleonem a vidí v něm počátky obrození evropských národů; při tom jim ušlo, co Napoleon znamenal pro národní hnutí polské i jihoslovanské. Jest tu nesporný i vliv na nazírání německých „válek za osvobození". *Sokrates* (469—399 př. Kr.), šlechetný myslitel athénský, jenž svými podněty přetvořil celou řeckou filosofii. *Z Temže do Gangesu* (Ganges, hlavní řeka Přední Indie) příznačné pojetí světa v duchu mladého imperialismu anglického. *Thermopyla nebo Thermopyly*, soutěska, místo proslulé hrdinskou bitvou Sparťanů s králem Leonidou včele proti přesile perské r. 480 př. Kr.

Milota Zdirad Polák.

Jungmannova vydatná spolupráce i příznivý úsudek posunuly na nejpřednější místo básnické školy jungmannovské před vystoupením Kollárovým velkou popisně filosofickou skladbu českého vysokého důstojníka období napoleonského Matěje Miloty Zdirada Poláka (1788—1856), probuzeného k českému vlastenectví i básnictví knězem buditelem Josefem Liboslavem Zieglerem. Polákova „Vznešenost přirozenosti" vyšla po prvé r. 1813 v Hromádkových „Prvotinách pěkných umění", novou podobu, z části i časoměrný šat a patrně i upravený název „Vznešenost přírody" jí dal Jungmann, a v této revisi vyšla r. 1819 knižně jako „lyrická báseň v šesti zpěvích" (s provodem I. Nebesa. II. Hory, III. Povětří, IV. Jitro, V. Žně, Bouře, VI. Večer, Noc). Jest to filosofická popisná báseň, v jaké si po vzorech starověkých liboval klasicismus XVIII. věku, slučuje deistické pojetí a účeloslovný výklad vesmíru s nově probuzeným důvěrným citem pro přírodu. Polák nazývá svými vzory přímo Angličana Thomsona (1700—1748), autora proslulých „Počasů". Němce Christopha Martina Wielanda (1733—1813), patrně pro jeho mladistvou skladbu „Die Natur der Dinge" (1752) i Ewalda z Kleistů (1715—1759) pro půvabnou báseň „Der Frühling" (1749), věrně se přidržuje jejich deismu a naturalismu, s nimi vyslovuje zanícené nadšení pro přírodu, vzbuzené Alpami i hvězdnatým nebem, stejně však také důvěrným půvabem vzdělané krajiny domácí. O básnickém umění Polákově se soudy rozcházejí. V důmyslné kritické úvaze knihy „Několik kapitolek z dějin naší poesie" (1898) vytýká Jar. Vlček Polákovi nedostatek plastiky, výrazovou jednotvárnost a únavnost, zápas s básnickým výrazem, ano, i prostým slovem, při němž mu nepomohlo ani mnohonásobné přispění Jungmannovo. Naopak Jar. Vrchlický (v „Nových studiích a podobiznách", str. 9 a 10) přisuzuje „Vznešenosti přírody" velkost koncepce a místy pravého básnického posvěcení a oceňuje Poláka jako předchůdce Kollárova, „vzdává hold neobyčejnému duchu, který v prvních červáncích našeho obrození měl smysl, vlohu i pero pro poesii v stylu opravdu velikém"; poslední dobou Jan Mukařovský („Spisovná čeština a jazyková kultura", 1932) béře v ochranu Polákův básnický jazyk, jeho odvážné, ale záměrné neologismy, jeho úsilí o neobyčejnost mluvy, schvalované již Jungmannem. Básnické spisy Polákovy vydal 1907 ve 2 sv. ve Svět. knih. Josef Bradáč, jehož vydání se naše výňatky přidržují.

Vprovod. Úvod (= vprovod) se všeobecně pokládá za skvělý kus řečnického básnictví, inspirovaného prožitým nadšením pro vznešenost a půvab přírody, pro nekonečnost vesmíru i pro božskou moc, tající se za ní. Časoměrné hexametry, přerývané uzavřenými slohami namnoze umné stavby, prošly dílnou Jungmannovou. *Nektar,* nápoj řeckých bohů, dodávající nesmrtelnosti. *Mola jak slona píliš,* dbáš. *Stříberný* Polák jako později v hojnější míře Kollár vokalisoval slabičné souhlásky. *Úhel polední,* točna jižní, proti níž se jako arktická končina staví *Zemlja* t. j. Novaja Zemlja. *Charybda* proslulý a nebezpečný vír u Sicilie (zároveň se Skyllou). *Do hvězdných chomáčů se tře,* dotírá. *Sirius,* nejjasnější stálice severní oblohy. *Edenský,* nebeský, rajský. *Eolské harfy* lyrické, podle řeckého kmene Aiolů, Eolů. *Zefýreček,* příjemný vítr západní. *Orkus* v. v. *Rounoběl'ý* brav = brav bílého rouna, ukázka uměle, ale šťastně, ježto názorně tvořených složených přídavných jmen u Poláka. *Oslava větrů a vichrů.* Ukázka oněch partií „Vznešenosti přírody", zvláště účeloslovný výklad, plynoucí z autorova osvícenského stanoviska, nebyl zvládnut pravou silou básnickou, ale v závěru mocně působí pomysl nekonečnosti vesměrné a neustálého koloběhu hmoty. *Povětern'ý vicher,* v. svrchu stříberný. *Chamzin,* vichr egyptský, zhusta spojený se smrští pískovou. *Jasoň,* umělý a novotný výraz slovanský pro Phoeba, boha slunce. *Apoteosa přírody.* Vzácný doklad osobně důvěrných partií v Polákově „Vznešenosti přírody". *Bellona,* římská bohyně války. *Morfej,* Morfeus, u Řeků syn a sluha boha spánku, tvůrce a původce snů. *Tartarské vyzáblice,* starověké strašné bohyně prokletí a trestu, pronásledující zločince, usazené v podsvětí, Tartarů, u Řeků Erinye, u Římanů Furie. *Píseň slavíka.* Ukázka zvukové malby a hudebního popisu ve „Vznešenosti přírody", jímž Polák, povaha spíše pateticky hudebná a melodicky citová, než malebně názorná, vynikal více, než líčením zjevů zrakových. *Noc. Hvězdná obloha.* Od této závěrečné partie básně, (odkud suchopárný a na Ovidia mechanicky navazující výčet zvěrokruhu vypuštěn), vede cesta k Nerudovým „Písním kosmickým" a k Vrchlického „Duchu a světu": takto klasicismus doby Jungmannovy okřídlil české básnictví, snad předčasně, k budoucím rozletům vesměrným.

Ostatní dvě ukázky z Poláka jsou výňatky z jeho „Cesty do Italie", zakládající se na pobytu tamním v l. 1815—1818 a uveřejněné v Zieglerově „Dobroslavu" v l. 1820—1822 (úplné vydání v „Světové knihovně" 1907—1908 upravil Jos. Bradáč). Do svého básnicky a kulturně vynikajícího cestopisu — sám jej nazýval „drožníkem" — vložil Polák několik krajinářsky i citově zanícených básní, v nichž se vedle nadšené lásky k Italii projevil vřelý podiv pro klasický starověk a kultivovaný umělecký smysl pro vzdělanou, spanile klidnou a věčně velebnou krajinu „vergiliovskou"; podobně se na ni díval také jiný klasicista český, Jan Kollár, ve svém cestopise, z r. 1841 (viz Arne Novák, Krajina vergiliovská ve sborníku Pio vati 1930, str. 135—143). *Benátky. Veneciánsko* = Benátsko. *Boreáš* = vítr severní. *Jasen* = Apollo, bůh slunce. *Olympané* = řečtí, pak římští bohové, jež báječsloví usazovalo na thesalské hoře Olympu. *Janusův lid.* Janus, staroitalský bůh v Římě uctívaný, zobrazovaný s dvěma obličeji. Italové se pokládali za jeho potomky. *Arkadie.* krajina peloponéská, pokládaná za blažené sídlo přirozeného života pastýřského a rolnického. *Orlů tvých houf,* orlové byli znamením římských legií, nošeným na žerdi v jejich čele. Závěr básně jest krásným projevem českých sympatií s politickými snahami o sjednocení Italie v duchu starořímského imperia; překvapuje z pera rakouského důstojníka. *Starý Řím. Kropěře,* slovo znamená v staročeštině čabraku, ozdobnou pokrývku koně u sedla. Polák ho zde mylně užívá ve smyslu meč. *Kapitolium* na opevněném vrchu Kapitoliu v Římě se zvedala tvrz s chrámem Jovovým a jinými svatyněmi i veřejnými budovami. *Perun* zde zaměňován za římského boha Jupitera, rovněž boha bouře a blesků. *Cicero* v. výše. *Bellona* v. výše. *Cnaius Pompeius Magnus* (106—48 př. Kr.), velký vojevůdce a státník římský

na sklonku republiky. *Fortuna*, bohyně osudu a štěstí u Římanů. *Peroni hromci*, Perunovi hromovládci. *Tarpejská skála*, strmý skalnatý svah na jihozápadě Kapitolia. *Pantheon*, okrouhlý, dosud zachovaný chrám s kupolí, z doby císařské, zasvěcený všem božstvům. *Foebovi břebci*, koně boha Slunce, s nimiž ráno vyjížděl z brány východu na oblohu. *Jitřena*, Aurora, bohyně jitra. *Flavinské oblouky*, amphitheatrum Flavium nyní il Colosseo zvané, velkolepá, dosud zčásti zachovaná stavba cirku. *Jeremiáš*, prorok starozákonní, *David*, král židovský, jejich písní, žalmů i proroctví užívá doposud při bohoslužbách katolická církev, v Colosseu se za doby Polákovy konaly křížové cesty *Trajanův sloup*, mohutná stavitelsko-sochařská památka doby císařské, vztýčená v Římě r. 113 na počest výtečného panovníka Marca Ulpia Trajana (52—117 po Kr.), papež Sixtus V. dal naň r. 1587 postaviti sochu sv. Petra. *Aurelia památka slavná*, římský sloup t. zv. Antoninův, postavený římským senátem na památku vítězství dobytých slavným panovníkem filosofem Marcem Aureliem (121—180), křesťansky symbolická ozdoba, zde básníkem zmíněná, jest rovněž ze století XVI.
Tragický rozpor dějinný mezi Římem pohanským a křesťanským vzrušil v době Polákově (r. 1819) stejným způsobem v duchu sympatií k starému světu anticikému velkého rakouského básníka Frant. Grillparzera, rovněž přívržence směru klasicistického, ale jeho báseň „Die Ruinen des Campo vaccino" vzbudila ve vídeňských pobožnůstkářských kruzích pohoršení a nebezpečně ohrozila úřední postup Grillparzerův.

Jan Kollár.

Náš vydatný výbor z Kollárovy „Slávy dcery", doplněný několika ukázkami z drobných básní Kollárových, se řídí jinými zřeteli, než jiné anthologie kollárovské, z nichž Jakubcův dvojdílný Výbor z Kollárových básní 1893 a 1894 se pro studium doporučuje nejvíce. Nám nešlo nikterak o genesi Kollárovy „Slávy dcery", jak se z „Básní" r. 1821, v podstatě milostných, r. 1824 proměnila v trojdílnou skladbu s předzpěvem a s jednotnou osnovou meditativních putování, při čemž zbožněná milenka nabyla významu alegorického a živel viastenecko-slovanský zvolna zatlačoval jádro erotické, což pak vyvrcholilo v definitivním zpracování o 5 zpěvích z r. 1832. Nepřihlížíme ani k životopisnému pozadí Kollárových básní, v nichž se nejprve zrcadlí milostný zážitek v Durynsku, pak odluka od Míny, konečně marné toužení po milence domněle ztracené a kde na základní vrstvu mocných myšlenkových vznětů i citových otřesů v Jeně usedají dojmy z cest hlavně z návštěvy mezi vlastenci pražskými, aby později dal dlouholetý pobyt daleko od střediska ráz Kollárovým názorům i úvahám. Konečně nejsou zde básně vybrány, ani tak, aby z nich úplně a soustavně vysvitly Kollárovy vůdčí myšlenky, jeho filosofie slovanských dějin, jeho program slovanské vzájemnosti, jeho křesťanská humanita a mravní výchova člověka — Slovana. Tyto složky se ozývají sice skoro všecky ve vybraných zde básních, ale náš výběr se řídí zásadou slohovou, t. j. pokud Jan Kollár dovedl své city a dojmy, myšlenky a úvahy, formulovati klasicisticky, podle vzoru i vkusu starověkých básníků i jejich moderních následovníků, se snahou o monumentálnost a užívaje slohu básnicko-řečnického. Proto naopak vyloučeny ony básně, v nichž se jeví žákem německé romantiky, pěstitelem sentimentality i citové hravosti.
Předzpěv k „Slávy dceři", zakládající se na citových i myšlenkových prožitcích Kollárových za studií jenských v poněmčeném kraji někdejších Slovanů polabských, ale vydaný až r. 1824 v čele první „Slávy dcery", pokládá se za vrchol Kollárova díla básnického. „Bývá oceňován jako sourodý výraz jeho osobnosti a osobitosti, kde v jednotný slohový celek mohutným procesem tvůrčím splynul silný citový prožitek vnímavé mladosti s myšlenkovým světem nejpůsobivějších

dob básníkova vzdělávání a úchvatný smyslový dojem z krajiny, posvěcené velkou slovanskou tradicí, se vzníceným zahloubáním se do dějin Slovanstva; ani vliv herderovské filosofie dějin, ani působení národně-politických ideí německých jenského okruhu neumenšovaly podle obecného soudu originality této lyrické skladby, která *pro typický romantický obsah* zvolila *formu klasicistickou.*" Za typicky romantické možno považovati zdůraznění myšlenky národní, v níž básník-filosof spatřuje samo jádro dějin; proto se mu zápas Slovanstva s Němectvem jeví jako ztělesnění boje svobody a poroby, posvátnému všemu lidstvu, proto mu viny spáchané Němectvem v tomto zápase na Slovanech jsou křivdami na vůdčí idei humanity obecné. Typickým romantikem jest Kollár také pro svůj historismus: stále staví proti zahanbující přítomnosti velkou minulost, v níž se kochá jeho konstruktivní obrazotvornost, doprovázená vzníceným citem; vedle učené nomenklatury ze slovanského pravěku libuje si v rousseauovsky idealisujících a Herderovými výklady podnícených, obrazech dávné kultury slovanské; i kde se zabývá přítomností, nachází v ní hlavně otisk a odlesk zašlého světa středověkého. Ale forma básnická jest v Předzpěvu typicky klasická, počínajíc starověkým útvarem elegie, básněné časoměrným elegickým distichem, které svou strukturou a zvláště svým pentametrem jest rytmickým útvarem antitetickým, v jakém si libovala lyrika klasická, nikdy však romantická. I oba vzory, které na Kollárův Předzpěv patrně působily, Markova „Poslání" a Byronova „Childe Haroldova pout", jsou bližší klasistickému než romantickému slohu. V tomto duchu ustupují u Kollára prvky citové a názorné jednak živlu rozumově meditativnímu a mravně kazatelskému, jednak prostředkům retorickým, z nichž kontrast a antitese, jsou zastoupeny nejhojněji a tvoří takřka páteř celého Předzpěvu. Smyslové postřehy, podávané v lapidárních rysech, skladných zkratkách, s vypouklou plastikou, se Kollárovi zde i později v „Slávy dceři" stávají záminkou rozsáhlých rozumových úvah, učených výkladů, sentencí z dějinné filosofie. I v jednotlivostech, na př. v nedostatku přídavných jmen, která by v přívlastkové funkci dodávala substantivům barvy, odstínů, změny malebnosti, a naopak v zálibě pro klasické epitheton ornans, které prostě rozvíjí to, co jest v podstatě substantiva již obsaženo, jest sloh Předzpěvu příznačně klasicistický. (O stavbě a myšlence Předzpěvu v. Jan Jakubec Předzpěv k „Slávy dceři" v Programu vyšší dívčí školy v Praze 1892 a 1893 a úhrnné Jakubcovy práce o Kollárovi v Literatuře české XIX. století, díl II., 2. vyd., o slohu Arne Novák, Básnický sloh Předzpěvu k „Slávy dceři" v Listech filologických 1930, str. 199 až 209.)

Tatry synu, Kollár oslovuje sebe sama, rodáka podtatranského Slovenska. *K velikému přichyl tomu tam se dubisku* — k mohutné, válečně i politicky mocné carské říši ruské, jako jedinému samostatnému státu slovanskému, důrazný projev důvěry českých buditelů Jungmanna a kruhu v carské Rusko. *Železnou berlu na Tvou šiji chopil* = chopil se železné berly proti šiji, vztáhl berlu na tvou šiji. *Horší nežli divé války atd.* „Skutečně filosofické silné sentence" jako tato, pak v. 23—24, hlavně pak v závěru Předzpěvu v. 105 a násl., považoval Kollár, jak víme z jeho krasovědných výpisků z období jenského, za podstatnou složku lyrické básně vyššího rázu. *Labe zrádné, Visla nevěrná*, obě řeky pramenící v krajích slovanských, nesou své vody do Němec. *Teutonie*, Německo. *Neb krve nikde tolik nevylil, černidlaže žádný nepřítel* = žádný nepřítel neprolil tolik krve a černidla (= inkoustu, že jest zdůrazňující příklonka), neřádil tolik mečem i písmem. Toto nezdařilé dvojverší jest pozdějšího původu. *Gót*, Gotové, válečný kmen germánský, stojící za stěhování národů v popředí dějin evropských. *Skýta*, Skýtové, kočovný národ původu mongolského, přišedší v 7. století p. Kr. do nížin dolnoruských, vedli války s Médy, Peršany a Římany. *Orda* n. horda tlupa kočovných rodin tatarských. *Sorbové, Obodriti, Vilci* podle Šafaříka hlavní tři větve vyhynulých Slovanů polabských. *Ukrové*, kmen Slovanů pobaltských.

Strom, chrám jejich rostlý, míněna lípa, strom prý Slovanům posvátný. *Kde jsou národové ti* atd. Namnoze ilusivní obraz starodávné a původní vzdělanosti slovanské, zosnovaný z myšlenkových předpokladů Montesquieuových, Rousseauových a Herderových a z obrazotvorného doplnění kusých a vrátkých zpráv kronikářských; k obrazu tomu, jejž do romantické vědy uvedli někteří historikové polští, se přiznávali Jungmann, Šafařík, Palacký, kdežto přísná vědecká kritika Dobrovského jej zavrhovala. *Arkona,* slavné kdysi město na ostrově Rujaně v Baltském moři s chrámem Svantovítovým. *Retra,* hlavní město pobaltských Ratarů, vzalo za své v X. století. *Loučí,* odlučují, rozlučují. *Krajiny osmanské,* turecké v Evropě, na místech kdysi řeckých, *koňský ocas* na žerdi t. zv. bunčuk, jako znamení islamské vztýčen s práporci tureckými i ve chrámech na př. Božské moudrosti v Cařihradě. *Dva světy Indů,* Přední i Zadní Indie, ale snad myslil Kollár také výboje nad Indiány americkými. *Slušný* vlasti dědic, příslušný, náležitý. *Miliduch,* kníže slovanských Srbů, poražený v IX. století Karlem Velkým. *Kruk,* kníže Ranů a Luticů, podlehl v XII. stol. Němcům. *Bojislav,* časté jméno knížat pobaltských Slovanů. *Jak muselo v tom by studené být k národu srdce,* zřejmý ohlas z II. zpěvu Byronovy Childe Haroldovy pouti, s níž se Kollárův Předzpěv shoduje nejen v soustrasti s pokořeným Řeckem, ale i s prudkým odporem proti všem ujařmovatelům národů. *Kojí skutkem,* hněv nebe konejší.

1. (I., 1, z r. 1822.) *Stvoření „Slávy Dcery".* Časově snad první znělka „Slávy dcery", obsahu „komposičního" a zároveň již s allegorisujícím pojetím Míny, jakožto dcery Slavie; mytologický původ její jest snad (viz B. Durdová a Otokar Jiráni v Listech filolog. 1931, str. 444 a 474) ohlasem motivů pohomérského eposu Kypria, známého jen z pozdních obsahů. *Miliduch* v. výklad k Předzpěvu. *Zavřela* = uzavřela, ustanovila. *Lada,* slovanská Venuše, bohyně krásy a lásky. *Milek* = slovanský Amor.

2. (I., 8, z r. 1827.) *Rozpor mezi láskou k ženě a Slavii,* vyjádřený obdobou z báje o řeckém Heraklovi (lat. Herkulovi), kterou zaznamenal Xenofon a Cicero. *Ochechule,* lichotivě se přitulující osoba, Siréna.

3. (I., 12, z r. 1821.) *Vítězství milostné inspirace nad hrdinskými záměry básnictví epického. Bratrů příchod,* Čecha a Lecha, z původních sídel slovanských do Čech. *Bič boží,* Attila, král Hunů, slavný válečník za stěhování národů. *Tatry zlaté. Tokaj,* synekdochický pro domov slovenský. Monumentální zkratky, v něž Kollár shrnuje hlavní náměty zamýšlené poesie, mají ražbu klasickou. Ale počátek znělky jest pouhá licence básnická; bylo by mylno domnívati se, že by byl Kollár kdy měl záměr složiti velkou skladbu epickou.

4. (I., 35. z r. 1828.) *Svrchované poznání skrze lásku, láska nade všecku filosofii. Platon* (429—348 př. Kr.), největší myslitel řecký. *Immanuel Kant* (1724—1804), otec nové filosofie německé. Romantická oslava přemocného citu jest i se svým působivým anaforickým výrazem „hodiny jsou" zosnována s rozumovou přehledností klasickou. Výrazově trpí znělka v obou čtyřverších „rýmy čistě gramatikálními, planými, prázdnými, jen koncovkovými", které Kollárovi právem vytýkal Vrchlický (Nové studie a podobizny, 1897, str. 29).

5. (I., 70. z r. 1821.) *Pravý ideál krásy:* básník varuje před jednostranně estetickým ideálem řeckým, připouští oprávněnost nazírání severského, ale především zdůrazňuje krásu mravní: lidskost s božstvím, zosobněnou v jeho Míně. *Buď se novým, buď se starosvětským krásy vzorem raději kochátе:* rozpor modernistického (nový vzor) a antikisujícího pojetí (starosvětský vzor). *Medicejský kámen,* Venuše Medicejská, sochařské dílo hellenistické doby (III. stol př. Kr.), chované ve Florencii. *Mých znojů učijete, k vinám pera mého řeknete* = poznáte mou námahu, pochopíte nedostatek mého umění, neschopného vysloviti nevyslovitelné.

6. (I., 86, z r. 1821.) *Chvála milenčiných očí.* Jedna z nejstarších, ještě čistě

erotických básní na Mínu, bez jakéhokoliv alegorického záměru, ale již v ní patrno, že básník si smyslový dojem uměle stylisuje a pozemské okouzlení promítá do tuchy smrti. Proti názornému půvabu modrého zraku, obrážejícího nebeský blankyt v sloze první, mluví hned druhá sloka o účinu mravním „živé školy cnosti".

7. (I., 120, z r. 1821.) *Miluješ-li vlast svou více nežli Mínu? Babigora*, horská skupina v polských Beskydách, zde vůbec za Tatry, domácí horstvo básníkovy vlasti. *První duch* jest genius vlasti, s mečem na její obranu. *Druhý duch*, Mílek s šípem lásky. *Z tam těch břehů, tobě známých* t. j. od Sály. Zvláštní místo této i výrazově dramatické znělky v. „Slávy dceři" vystihl Otokar Fischer v stati „Kollárův sonet" („Duše a slovo", 1929, str. 241 a 242): „Je to známá báseň o rozporu a smíru mezi city vlasteneckými a milostnými. Vnější verše všech čtyř slok jsou šestistopé (jindy venkoncem pětistopé). Zbývajících šest vnitřních má normální rozlohu, pětistopou. Běží tedy o promyšlenou úchylku pravidelného obrazce, a nepochybíme asi dohadem, že koncepce spadá do doby nejranějšího Kolárova experimentování. Ale ještě něčím vypadává znělka o vlasti a Míně z ostatního kontextu. Jest to jediný doklad dialogu podaného po způsobu dramatickém, t. j. scénickým rozdělením mluvících osob."

8. (I., 124, z r. 1821.) *Žal z loučení s Mínou.* Také emfatický cit Kollár ovládá rétorickými prostředky, jako řečnickými otázkami, anaforami, asyndety, typisující stylisací dějišť šťastné lásky. *Hrůza dnová* = hrůza tohoto dne.

9. (I., 127, z r. 1832.) *Nikdy nezapomenu.* Nahromaděné paradoxy a zároveň nadsázky, jimiž spíše řečnicky naznačuje Kollár nemožnost zapomenouti na milenku, jsou, jak ukázal L. Brtnický v Listech filologických 1903, str 43, ohlasem populárního místa z I. Eklogy Vergiliovy; Vergilius a Horatius působili z antických básníků na Kollára nejhloub. Srovnáme-li předešlou znělku z r. 1821 s tímto sonetem z r. 1832, rázem poznáme, kterak během času, zákonem vzdálenosti, rozumovou činností se postupně u Kollára měnil citový silný zážitek v pouhé téma básnické výmluvnosti, rozváděné s působivou, ale chladnou virtuositou.

10. (II., 8, z r. 1822.) *Život má být dílo vlastní duše.* Klasicismus se nespokojoval tím, aby vnášel zákon a řád do díla uměleckého, nýbrž chtěl jim ovládnouti také mravní život člověka. I ukládal básníkům, aby pravidla o tom, stejně jako spisovatelé antičtí, vyjadřovali formou slovesnou, pro něž se hodil zvláště sloh pateticko-řečnický. To dovedl, právě jen Kollár skvěle, posilován svou mravní opravdovostí, kazatelským zanícením, biblickým vzděláním kněze z povolání, ale i z vnitřní potřeby. Tyto meditativní mravoučné znělky (viz dále i č. 18, 24, 29), skládají podstatnou část „Slávy dcery", a národní obrození jim po právu přisuzovalo nemalý význam a poslání výchovné.

11. (II., 37, z r. 1824.) *Tichá a zpěvná povaha slovanská*, půvabný doklad mírumilovnosti dávných Slovanů, jež však byla pouhým dohadem romantických dějepisců. Příběh zachovaný k r. 590 byzantinskými historiky, poznal Kollár z Karamzina; vypravuje se o Slovanech pobaltských. *Citara*, strunný nástroj národů klasických, starým Slovanům asi neznámý.

12. (II., 56, z r. 1824.) *Budoucí Slavie.* Doklad Kollárovy rozvahy a moudrosti politické. *Holomci*, chlapi.

13. (II., 88, z r. 1832.) *Oslava slovanských předků.* Monumentalisující výraz pro kult tradice, vyvrcholený paronomastickým refrainem. *Vlastenci* = rodáci. *Obelisk*, pamětní sloup řecký, tvaru jehlancovitého. *Blysky* = leklé památníky z porculánu. V závěru oblíbená Kollárovi oslava rozlohy Slavie.

14. (II., 99, z r. 1824.) *Návrat do vlasti.* Tato, i následující znělky (15, 16, 17), jsou ohlasem Kollárovy druhé návštěvy Prahy z jara r. 1819 a Čech vůbec a plesně dýchají radostí, vzbuzenou českým hnutím buditelským. Zde se k apostrofě vlasti, pojí vášnivě prožitý kontrast slavné minulosti a nynějšího úpadku

a vykoupení z těžkého zármutku nadějným napomenutím rodáků ke svornosti. *Věcha,* věchet, slaměná utěrka. *Feákové* v Homerově Odyssei, báječný národ lenivých a poživačných blahobytníků. *Hus, Nepomuk i Cyrill:* svorné své smýšlení projevu je Kollár v okruhu mu blízkém, v náboženství, stavěje vedle sebe velké představitele reformačního, protireformačně katolického i východně-orthodoxního křesťanství.

15. (II., 102, z r. 1822.) *Oslava české řeči,* slyšené po dlouhém pobytu v cizině. Svou nedočkavou rozkoš z mateřštiny, tak dávno neslyšené, přirovnává Kollár s radostným dojmem plavce blížícího se po dlouhé plavbě k vytouženým, bohatým břehům východním. Ale poměry v domově, namnoze odrodilém, vynucují mu nakonec přece kárný povzdech.

16. (II., 111, z r. 1832.) *Praha.* Klasický monumentální obraz Prahy, připomínající znalcům ohlas vergiliovský, zachycuje královnu českých měst v zrcadlení historickém, a to z dob, v nichž se vlastenecké romantice líbilo nejvíce. Vedle předhistorického období pradávných pověstí *(Vlasta),* počátků křesťanství, *(sv. Vojtěch)* a prvního rozkvětu českého státu *(Přemysl Otakar II.),* jsou to obě doby kulturní slávy pražské, Karlova a Rudolfova (Tyge *Brahe,* proslulý dánský hvězdář při dvoře Rudolfově 1546—1601) a konečně úpadek bělohorský (pouhou pověstí jest zpráva, že český veršovec *Šimon Lomnický z Budče,* 1552—1622, dlouho v literárním dějepisu přeceňovaný, žebral kdy na Karlově mostě). *Před nímž Tatry, Balt a Řím se třásly,* narážka na vítězné výboje vojsk husitských.

17. (II., 117, z r. 1824). *Oslava Jungmannova.* Za dvojího mladistvého pobytu v Praze, r. 1817 a 1819, přilnul Kollár s dětinskou oddaností k Jungmannovi, pro nějž razil po prvé přilehavý název „tichý genius"; označení to bylo dočasně, na sklonku XIX. století, kritickými badateli odmítáno, ale budoucnost se k němu asi vrátí. Případně tu vystihl Kollár významné poslání Jungmannovo ve vzájemnosti slovanské. *Prozárod* zde bez přízvuku peioratívního ve smyslu národ. *Vděkyň spolu pěstoun, chovan* = zároveň pěstitel i vychovanec Charitek, Gracií, antických bohyň, půvabu milostného a společenského. *Dokud stane* = dokud bude státi. *Mladon,* Mladoň, buditelům obvyklý překlad jména Jungmannova.

18. (II., 123, z r. 1824.) Po znělkách, věnovaných Praze, středisku české práce vlastenecké, následuje v II. zpěvu „Labe, Rén, Vltava", velice případně několik sonetů, formulujících zásady pravého vlastenectví. Zde *Pravá práce pro národ. Bláznovství — skrovnou* nadsazené příklady nerozumného, ctižádostivého pachtění po skvělé úloze v národě, s niž průměrný jednotlivec není. *Často tichá pastuchova chýžka* atd. oblíbené heslo staršího buditelství, které právě z této znělky rádo čerpalo povzbuzení.

19. (II., 124, z r. 1824.) *Pravá vlast.* Vysoce důležitá znělka, podávající výměr národnosti v duchu vlastenecké romantiky, ale s monumentalisující výrazností klasickou, formálně podivuhodná i svým přehledným a úměrným členěním. Proti teritoriálnímu vlastenectví osvícenského věku, i proti státně politickému nazírání na národ v duchu západních států, staví zde Kollár národnost jako jednotu jazykovou, mravní a ideovou. Na znělku tuto navázal i v době lumírovské J. V. Sládek v „Českých znělkách" a Vrchlických v „Hlasech v poušti".

20. (II., 138, z r. 1824.) *Oslava Slavie.* Slovanstvo zde pojímá Kollár jak teritoriálně, tak historicky, se závěrečným mravním ubezpečením, že ze strastí a ústrků roste pevná velikost. Stále zde Kollár pracuje účinnými kontrasty, po způsobě řečnickém, ve vkusu klasicismu. Na doklad rozlohy Slavie opěvované v 2. sloce, snáší Kollár ve Výkladu půldruhé strany výroků zeměpisců i historiků slovanských o tom. *Ty jsi trůny sobě tvrdila na století rumích dlouhověké* = ty jsi utvrzovala své trůny pro dlouhé věky na rumech, troskách století. Zajímavě uvádí Arnošt Kraus ve své studii o korespondenci velkého srovnávacího jazykozpytce dánského Karla Vernera (1847—1896), (Listy filologické, 1903, str. 472),

že se touto znělkou, citovanou v dopise v originále, posiloval ve svém slavistickém badání a nadšení.

21. (II., 140, z r. 1828.) *Čeho Slovanům třeba?* Sonet podává program kulturního slovanství „všeslavosti" Kollárovy, klada důraz na svornost a vědecké vzdělání. *Řek a Brit*, onen zastupuje nejvzdělanější národ starověký, tento moderní. *Sklepení světa* = klenutí světa. V „Hovorech s Ot. Březinou" 1929, vypráví G. Picková-Saudková, že se r. 1927 Ot. Březina, velký ctitel Kollárův („S tím jazykem jak jej tehdy nalezl, vlastně toporným a neohebným, dovedl vtěsnat do své umělé formy znělky, kterou ovšem dokonale ovládal, tolik obsahu a vyjádřit tolik moudrosti — to je veliké!"), podivoval právě tomuto sonetu, zdůrazňuje obsah slova *osvěta* a požadavek *všeslavosti*. „V té znělce jest celý program národní, do věků napřed viděný."

22. (III., 9, z r. 1821.) *Výkřik touhy.* Milostná znělka bouří mladistvým prožitkem, vášnivé touhy po vzdálené milence. Míně, avšak i tento prudký cit, apostrofující jevy přírodní, uzavřen jest s bezpečným stylisačním uměním do sloh klasicky typisujících. Formálně jest tato znělka odchylkou od pravidelného uspořádání, neboť počet čtrnácti řádek o čtyři překročuje a to tím, že se ke konci každé sloky opakuje vstupní verš, t. j. vstupní zvolání. O tom Ot. Fischer v „Duši a slově" na str. 243: „Již těmito exklamacemi je dán lyrický ráz básně, v nichž opakování stejných výkřiků, působené zamýšleným dojmem, jakéhosi echa. Je to jedna z hříček, jimiž sonetisté se snažili oživit, zpestřit, prolomit jednotvárný rámec svého tísnivého schematu". *Úkor* = úleva.

23. (III., 24, z r. 1832.) *Modlitba k Bohu za spravedlnost.* Znělku vhodně karakterisuje Jakubec (Literatura česká XIX. stol., II., 2. vyd., str. 319). „Hluboký žal Předzpěvu spojen jest s názorem náboženským v této krásné znělce, kde Kollárovi žalostný průběh slovanských dějin, znamenaných jen křivdami a potupou, vynutil na rty slova polozoufalá nad spravedlností boží." I tento citově náboženský výkřik dovedlo Kollárovo řečnicky-básnické umění rozčleniti podle zákonů klasického sonetu přesně dvojdílného a v závěru nově vystupňovaného vášnivými, stručnými a tím účinnými otázkami řečnickými.

24. (III., 55, z r. 1821.) *Boj za pravdu;* vedle pravdy abstraktní pomýšlí Kollár dozajista zároveň i na pravdu národního zápasu českého a bratrem, jejž oslovuje v tomto sonetu, pocházejícím z první sbírky r. 1821, kde didakse posud málo zastoupena, míní vlastence. K řečnickým protikladům první půle přistupuje v druhé části přísná vznešenost představ starozákonních; závěrečná alegorie jest však opět typický výraz vkusu klasického. *Paty rokle k pošlapání vzdory* (vzdora fem.) pravda pošlape vzdor, kladený lží, svou patou, tak, že se propadne tato do rokle.

25. (III., 62, z r. 1832.) *Slované buďte svorní!* S důrazem se obrací básník k bratřím Slávům — jejich jméno třikráte na místě velmi významném — s naléhavým vybídnutím k svornosti, aby přestali býti rozervanými (= rozkydanými) a když v závěru shrnuje své důtklivé rozhorlení, staví s účinným asyndetem a zároveň klimaxem proti plnému životu živoření horší smrti. *Národem vás zovou holubičím*, v romantické době běžná, ale nesprávná a přecitlivělá představa o povaze slovanské, nevhodně takto zjednodušené. Ve své, zde často citované studii ukázal Ot. Fischer (str. 257), právě na této znělce, jak Kollár zde (podobně i ve znělce 7. tohoto výboru), klade slova pointovaná rád do rýmu.

26. (III., 70, z r. 1821.) *Touha po milence.* Čelakovský ve svém posudku „Slávy dcery" v Čas. Čes. musea 1831, postřehl a Kollár sám ve Výkladu potvrdil, že báseň jest ohlasem Goethovy písně „Nähe des Geliebten", začínající se stejně slovy „Ich denke dein"; tato píseň není však čistým Goethovým výtvorem nýbrž klasicisující úpravou typicky romantické písně Fr. Brun-Münterové. Ale Ot. Fischer v Listech filolog., 1930, str. 193, ukázal, že Kollárův závěr vyjadřuje jeho vlastní prožitek a cit, takže zde o překladu mluviti nelze. Postup ke klasič-

nosti, jevící se od Goethovy předlohy k jeho zpracování, jest u Kollára pak dovršen.

27. (III., 89, z r. 1821.) *Láska na věčnosti.* Ač sonet jest již z prvního Kollárova souboru, vidíme již na něm petrarcovskou a dantovskou snahu o platonické zbožnění lásky a její přenesení do oblasti nadpozemské. Zde mluví k básníku Mína, opírajíc se o slova slavné Mignoniny písně od Goetha „Kennst du das Land", ale proti živé a srostité názorovosti Goethově, podává český básník obrazy abstraktní a uměle zosnované.

28. (III., 110, z r. 1832.) *Slovanská budoucnost.* Prorocký obraz skvělé budoucnosti Slovanů za sto let, zrozený jako protest proti tísni let třicátých. Na základě takových předpovědí bývá Kollár označován jako duch věštecký a Sv. Čech, jeho žák a pokračovatel, ho jmenuje v „Jitřních písních: „duch věští orlím vzletem, jenž stavěl svorné lásky chrám všem velké Slávy dětem". *O sto roků* = za sto roků. *Na vzor potopy* = tak jako potopa. *Křivé Němců pochopy* = křivé pochopení Němců.

29. (III., 117, z r. 1821.) *Krása soustředění.* Opět jako svrchu znělka č. 10, projev mladistvé moudrosti životní, zakládající se na klasickém úsilí o harmonii přeneseném do oblasti mravní. *Pableskové tleli,* paprskové doutnali, planuli. Též tomuto sonetu se na uved. m. str. 424—426, dostalo od Ot. Březiny nadšeného výkladu. „No, víte, toto dát mladému člověku s sebou do života, že je potřebí soustředit své snahy, nerozkouskovat svou práci, nedrobit sebe... že úspěch, dojití cíle, že mu není zaručeno, než když ten jeden vyvolený a nejvlastnější cíl bude mít stále na očích — to není málo". — Víte, v tom *rádo* nebe dává dojít cíle — to: *rádo* — v tom je něco. Menší básník, menší duch by řekl jen, že nebe dává dojít cíle. Ale v tom rádo je řečeno tolik, jako že nebe je ve spojení s dílem člověka, a je v tom tolik útěchy... A pak, kdyby se i ten úspěch nedostavil — i s tím dlužno počítat — mužně padnout není menší chvála. Jaká útěcha i v těch slovech!"

30. (IV., 4, z r. 1830.) *Vstup do slovanského nebe.* Na rozdíl od předchozích zpěvů, kde básník za průvodu Mílkova sám prochází slovanskými kraji ve zpěvu čtvrtém, nazvaném Lethe, Slávy Dcera, vstoupivší na nebesa, posílá básníkovi listy o slastech oslavenců v slovanském Nebi. Zde monumentální nápis nad bránou Nebe, v staroslovanském písmě kyrilském, jež spojovalo jihovýchodní Slovany a na čas i část Slovanů západních v celek (nad bránou pekla nápis v glagolici, která Slovany rozlučovala). Nápis svým výmluvným důrazem, ukázkou slohu na latině vychovaného. *Světozvučné chvalozpěvy,* chvalozpěvy, znící po celém světě. *Slávu a s ní slast i svobodu,* básníkem zřejmě zamýšlená aliterace, jakož i rým *svobodu — národu* stavějící do veršového důrazu slova nejvýznamnější.

31. (IV., 28, z r. 1831.) *Oslava Čelakovského,* který r. 1829 upoutal celý probuzený národ svorně svým mistrovským „Ohlasem písní ruských". Výborně se podařilo Kollárovi postihnouti mladistvou, hudební a kvetoucí gracii jeho básnického protichůdce. *Cestil* = cestoval. *Ochlácholena* = okouzlena. *Před mistrovský, Čelakovský,* jeden ze zvláště výmluvných dokladů, jak Kollár do rýmů vkládal slova významná, s neobyčejným štěstím také jména vlastní.

32. (IV., 83, z r. 1832.) *Šafařík a Jungmann.* Sonet myšlen jako rozhovor Slávy dcery s její matkou Slávou o dvou nejdražších zjevech národního obrození, stejně vynikajících povahou i učeností, o Slováku Šafaříkovi a Čechu Jungmannovi („nic víc nad ně nemiluji"). Sama Sláva jim a jejich peru přeje věčného trvání na zemi.

33. (V., 25, z r. 1832.) *Vstup do slovanského Pekla.* Nápis i popis brány pekelné, uvádějící do Acherontu, jsou upraveny v přísném paralelismu stejně jako ve zpěvu předešlém vstup do slovanského nebe; i o Acherontu podává Slávy dcera básníku zprávu. *Nášlapník,* otrok, sluha. Proti *svobodě,* která se IV. ne-

rýmovala *s národem*, zde proti *národu stojí* akk. *nehodu*, opět na doklad rýmového mistrovství Kollárova.
34. (V., 113.) Poslední závěrečná znělka básně. *Napomenutí Slávy dcery*, končící její listy z nebe i pekla. Jest to ohnivé vyzvání k lásce k vlasti a národu: „učte svůj národ milovat", zesílené tak příznačným odkazem na zeměpisnou rozlohu obrovského Slovanstva. *Hory Černé* = Černá Hora jihoslovanská. Opět položena dvě závažná jména zeměpisná (Horám Černým a Uralům) do rýmu, ale v posledním rýmu posledního zpěvu a poslední básně vůbec, se ozve významné přídavné jméno *věrný:* věrnost k národu, věrnost k Slovanstvu bylo heslo celé Slávy Dcery, proti němuž v praktické antitesi se staví zrada, nad níž moderní Kollár, právě jako středověký Dante, neznal nic potupnějšího.
Menší básně Kollárovy, pojaté do tohoto výboru, pocházejí větším dílem ze začátku jeho činnosti slovesné a vyšly r. 1821 v jeho první sbírce „Básní" (na textu, jaký otiskuje Jar. Vlček v prvotisku Kollárovy „Prvé sbierky básnické", 1921, se zakládá i naše znění; ostatek se řídí vyd. Fr. Bačkovského „J. Kollára Sebrané drobné básně", 1903). Právě se tehdy Kollár spravoval značnou měrou vzory antickými i když do nich vkládal city a myšlenky moderní, které mu namnoze poskytovalo národně-romantické prostředí jenské.
Počátek lásky z r. 1821 zařadil Kollár mezi elegie, kam náleží nejen formou elegického disticha časoměrného, ale i obsahem: stejně opěvovali říměti lyrikové, Tibullus, Propertius a Ovidius v elegiích štěstí, rozpory a smutky milostného citu, snění a rozumování. *Umka*, Musa. *Průduchy srdci daje*, dávaje průchod srdci.
Vlastenec. Rovněž elegie podle rozměru, obsahem však vlastenecko-politická báseň. Vznikla současně s ostatními mladistvými skladbami Kollárovými, ale Jungmann se neodvážil ji censuře ani předložiti, takže byla publikována teprve po Kollárově smrti r. 1862. Zrozena z jenského studentského ovzduší, naplněna vlastenecky odvetným duchem, kterému ve válkách „za osvobození" učil publicista a veršovec A. M. Arndt své německé krajany proti francouzským vítězům a uchvatitelům, jest mezi básněmi Kollárovými nejohnivějším projevem ducha revolučně-národního, který později u něho nadobro ustoupil politickému konservativismu a legitimismu, pronikajícímu i v jeho názorech o slovanské vzájemnosti. Větší měrou než básnicko-publicistické skladby Ant. Marka a než Předzpěv „Slávy Dcery", můžeme „Vlastence" označiti jako pravou politickou báseň, a to hlavně pro dva myšlenkové motivy, pro povzbuzování k veřejnému činu a pro důraz kladený na národní stát; ve slovech *„my vlastní národu práva, my chceme vlast a obec"* se skrývá samo jádro tohoto památného projevu, vyzbrojeného antickými doklady i narážkami a klasickou retorikou. *Kodrus*, král spartský, jenž se obětoval v boji za vlast. *Brennus*, vůdce Gallů při jejich vpádu do Říma r. 390 př. Kr., byl odražen římským vůdcem *M. Manliem*, když štěbot hus na Capitoliu *(Říma hlava)* upozornil na nepřítele. *Tell Vilém*, podle pověsti osvoboditel Švýcar od násilníka Gesslera, jejž usmrtil, nasadiv svůj i synův život. *Indové*, zde Indiáni střední a jižní Ameriky, kteří se stali obětí ziskuchtivosti a ukrutenství přistěhovalců španělských. *Chvastáka by psal své jméno v Egyptě na vznešené pyramidy*, rozhorlená narážka na francouzské, zvláště Napoleonovy válečné výpravy do Egypta. *Ohio*, řeka v sev. Americe, přítok Mississipi, opět narážka na ukrutenství, páchaná Evropany na rudých domorodcích severoamerických. *A v řeřavém skvostné moři jak sídlo plyne caru:* jak skvostné sídlo carské Moskva plyne v řezavém moři plamenů; oslava požáru Moskvy, kterou Rusové v obraně proti Napoleonu r. 1812 zapálili (čin ten opěvoval také Čelakovský ve „Velké panychidě"). *Xanthe:* podobně jako Moskva se i starověké město Xanthos v maloasijské Lydii v obraně proti Římanům vrhlo do ohně. Kollárova nenávist proti Napoleonovi jest zřejmě zbarvena německy a vůbec nedbá, čím Napoleon bezděky přispěl k probuzení Slovanstva, hlavně jižního. *Zdaž nesupl klenutou nám též kyna k válce bojovný hřívou, vzdor Arabům na*

vraha pomstu hřebec? Zda válečný hřebec arabský vzklenuté hřívy nekyne příkladem také nám, když, povzbuzuje k válce, supí vzdorem a odvahou ke svým příslušníkům, pomstou proti vrahům? *Buben z kůže Žižkovy* i ve „Slávy Dceři" dovolává se Kollár několikráte pouhé pověsti, podle níž nepřátelé prchali, sotva zaslechli hlas bubnu, potaženého Žižkovou kůží. *Nestřete mi k těšení. mravokárníci, poslušnost:* nezastírejte se ke své útěše, mravokárci, poslušností. *Storuký Briareus,* storuký obr, syn Uranův a Gaiin, účastnil se boje Titanů s Olympany jako pomocník těchto; poražené Titany hlídá jako vězně v Tartaru. Náleží k oblíbenému bájeslovnému aparátu Jar. Vrchlického. *Lilium měsíce* = bílý srpek měsíce, odznak turecký, stejně jako *orli* římských legií značí vojenské odznaky vůbec, které básník touží ve vítězném boji nepřátelům ukořistiti a zaraziti na témě Vyšehradu, nejstaršího knížecího sídla slovanského. *Až bych jsem* = až bych.

Královédvorský rukopis. Kollárova óda z r. 1821, opěvující význam Rukopisu Královédvorského a nalezení jeho Hankou 16. září 1817 v Králové Dvoře, projevuje nejen nadšení pro domnělou staročeskou památku hrdinského básnictví slovanského, ale i přesvědčení o lidovém původu skladeb, stavěných zde na roveň dílům epiky světové. Pozdější znění, mimo jiné změny obnovilo censurou potlačený passus o dvou slokách, 3. a 4., naplněný politickým rozhorlením do přítomné zotročilosti slovanské. *Dadoucí,* davší. *S bardy si hrá Němec,* bardové národní pěvci keltští v Irsku, Walesu a Skotsku, kteří se od začátku středověku udrželi až do věku XVIII., nejslavnější z nich byl Ossian; Klopstock a jeho romantičtí stoupenci, přisuzovali mylným dohadem (snad Kollárovo „si hrá" jest narážkou na pochybnost o skutečnosti toho mínění) takové bardy i pravěkým Němcům. *Hekla,* sopka na Islandě, zde Kollár bardy patrně zaměnil se starogermánskými pěvci skaldy. *Roztřen* = rozetřen. *Prachtě* = prach + tě (enkl.) *Struna předků svých znedbala šrámy hojit potomků* = struna předků zanedbává hojiti otrocké jizvy svých potomků. *Zástěry* = záclony. *Sloní mi záře* = záře mně zaclání. *Varyto* = strunný starodávný nástroj. *V chrámu jim ustlala:* Hanka předstíral, že rukopis Královédvorský nalezl ve sklepení kostelní věže ve Dvoře Králové, „přebíraje se v žižkovských střelách" (odkud i Kollárova narážka: *strážné kopí a zbroj postavivší Žižkovu jak cheruby svaté k ní*). *Čestmír,* hrdina zlomku Čestmír a Vlaslav. *Oldra,* kníže Oldřich vystupuje ve zpěvu o vyhnání Poláků z Prahy. *Záboj,* hrdina zlomku o vítězství Záboje a Slavoje nad cizákem Luďkem. *Jaroslav,* vítěz nad Tatary u Hostýna ve skladbě O velikých bojech křesťanů s Tatary. *Sem rýl a jemných cožkoli nástrojů zniklý vyvrátil důvtipu Herkulan,* t. j. jako v italském městě Herkulanu, zasypaném kdysi Vesuvem a vykopaném pomocí rýčů a jemných nástrojů, tak zde důvtip vytrhl zbytky staročeské z trosek. *Uzříc* = uzřevše. *Novou založme z těchto dávné si zbořenin vzdělanosti pevnost* = založme si novou pevnost vzdělanosti (národní) na těchto zříceninách; proti klasicismu, stavějícímu na základech antických, volá zde Kollár po slovesné kultuře čistě národní, vybudované na dávné tradici, zosobněné Rukopisem Královédvorským. *Zalkání nad smrtí Jungmannovou.* Tento elegický sonet Kollárův z r. 1847, otištěný nejprve ve „Květech" 1847 se pojí organicky k oslavným znělkám v II. zpěvu „Slávy Dcery"; jím se Kollár rozloučil s poesií. Stalo se to velice důstojně, neboť mocný cit, vyjádřený s důrazem zdobně řečnickým, doprovází obraz mohutné náladovosti, o katafalku Jungmannově (urna = popelnice jest jenom básnická licence), aby pak vytryskl v monumentální výzvu, jak má vypadati mohyla Jungmannova. I zde se vrací představa *máteře Slávy,* i zde pregnantní jméno její se ocitá v rýmu, stejně jako kollárovská zeměpisná nomenklatura, vzbuzující působivě představu slovanské rozlehlosti. *Třesohlasá* = hlasu třesoucího se. *Bolekřísní citové* = citové, které vzbuzuje bol. *Zkopiti* = nakupiti *Zlidniti,* vylidniti.

Nápisy. V epigramu, oblíbené formě literatury antické i oněch směrů v písemnictví moderním, které se přikláněly ke vzorům starověkým, se pokoušeli novočeští veršovci již před Kollárem; on však jest prvním skutečným umělcem mezi našimi epigramatiky. Ve své důležité studii „Tři čeští epigramatikové" (v Obzoru lit. a uměl. 1900) ukázal Jan Jakubec, že Kollár, na rozdíl od druhého mistra tohoto druhu, Fr. Lad. Čelakovského, ve svých „Nápisech" přilnul jako k teoretikovi i k jako praktickému vzoru k Herderovi a skrze něj k epigramatikům řeckým, kteří jsou rozjímaví, citově zanícení, náladově malební a jen občas rozumově pouční. I jest látkový rozsah epigramů u Kollára značně široký a to již v prvním souboru asi o 60 číslech, pojatém do „Básní" r. 1821; stejně i v pozdějších 30 „nápisech". Z osmi ukázek, tuto zastoupených, čte se pět prvních v „Básních" z r 1821, odkud politicky zahrocený epigram „Budoucnost" censor vyloučil. Jsou zde vybrány jednak epigramatické projevy Kollárova slovanství (1, 2, 8), jednak heslovité důkazy jeho uměleckého klasicismu (3, 4, 5, 6), jednak zpověď básníka — člověka (7). Forma vždy stejná: v elegické distichon spojený hexametrem s pentametrem. 1. *Horlič.* Slavné vyznání humanity, které Kollár podřizuje i své slovanství. 2. *Národní písně.* V antitesi cizozemců a nás Slovanů se projevuje zároveň slovanské sebevědomí i romantický kult lidu, jakožto tvůrce národního básnictví. 3. *Klasičnost.* Ve vtipné a půvabné slovní hříčce (klasičnost — klasy) obsažena zároveň, podobně jako v Jungmannově článku o klasičnosti a v Počátcích Palackého a Šafaříkových, jemná důtka těm, kdož české písemnictví již prohlašovali za klasické. 4. *Vláda nad předmětem.* Počínajíc anglickým filosofem a estetikem Shaftesburym (1671—1713) srovnávala klasicistická krasověda ráda postup tvůrce básnického s tvůrcem světa. 5. *Dokonalost.* Klasické usilování o dokonalost v umění, doprovázené velkou odpovědností mravní. *Plytkost,* mělkost, povrchnost. *Jda smělo,* směle postupuje. *Šířina,* šíře. 6. *Homer.* Vybídnutí, aby budoucí překlad básní homerských v slovenštině byl básněn prosodií časoměrnou, kterou svorně se Šafaříkem a Palackým i Kollár považoval za jediné důstojné a sourodé vystižení řeckého originálu. 7. *Můj los.* Pozdní epigram, otištěný až ve sbírce Kollárových básní z r. 1845, zachycuje tragiku básnického odmlčení Kollárova. *Obdal,* obklopil. 8. *Budoucnost.* Již v r. 1821 stavěl Kollár slovanství jako pravý národ nad kmenové zvláštnosti a stýkal se v tomto všeslovanské horlení s Jungmannem, zasazujícím se v článcích i dopisech o jednotný slovanský jazyk spisovný, aby „všecka nářečí slovanská v jedno se spolčila". — V uvedené stati zjistil Jakubec (str. 159), že nejoblíbenějšími formami Kollárových epigramů jsou prostředky řečnické: rozkaz neb zákaz, otázka řečnická, zvolání a účinná forma zkráceného dialogu; to potvrzují také naše ukázky.

Pavel Josef Šafařík.

Z bohaté činnosti Pavla Josefa Šafaříka (1795—1861) vyplňuje básnění jenom raná léta jinošská. Básniti počal s 16 léty, a r. 1814 sbírkou *„Tatranská Múza s lírou Slovanskou"*, devatenáctiletý P. J. Šafáry uzavřel v přísném výběru své mladistvé veršované pokusy. Jest v nich mnoho ozvuků četby i soudobých literárních mód, klasicismus vychovaný na vzorech antických i novověkých vedle prvků romantických, které se projevují zanícením horováním pro přírodu a básnictví lidové, oddané až epigonské žákovství Jungmannovo, ale i projev samostatné osobnosti myslitelské a umělecké. Šafařík sám později nepřisuzoval těmto jinošským pokusům valné ceny, avšak Jar. Vrchlický praví (v „Nových studiích a podobiznách" 1897, str. 35): „Dejme básním Šafaříkovým formu moderní aspoň co do jazyka a máme o básníka víc a to o pravého, plnozrnného poetu." Novotisk převzácné sbírky pořídil 1886 Fr. Bačkovský; přidržujeme se

ho, chtějíce třemi ukázkami doložiti pravdu slov Vrchlického (na uved. m.), že básně Šafaříkovy „se hnaly po vyjádření pomyslů nejlepších".
Jiskra božství. Jeden — vedle znělek Jungmannových a ve shodě s nimi také v metru trochajském — z prvních sonetů novočeských, ještě před Kollárem. V rýmech převaha planých souzvuků jen mluvnických (první dvě sloky mají Kollárovi běžnou sestavu AbbA, AbbA, dvojverší však pořad CddCee) členění básně mistrovské; duchová apoteosa božského světla a lásky zdařilá, až po Klopstockově způsobu skladba, připsaná původně kežmarskému příteli, vrcholí oslavou přátelství. *Byť skutečný,* opravdová podstata. *Ráje kvetlé,* rozkvetlé, kvetoucí.
Láska. Horatiovská (zv. třetí sloka asklepiadská, avšak přízvučná), óda, ale naplněná oním rozumováním o moci lásky, pro něž římská poesie volila nejčastěji útvar elegie; v tom blízka Kollárově elegii Počátek lásky i jejím vzorům latinským (v. výše). *Kvěl,* kvil. *Zlámaný zvuk,* odražený zvuk. *By zlámaný zvuk hor příkořem až mně jek lil hluboko do duše,* až by zvuk odražený vzdorem hor lil mně hluboko do duše jek (harfy). *Luk dítky,* květiny *Droby,* vnitřnosti, útroby. *V jaká divotvorná láska se cítění ve svých rozplyne hrách* = jak divotvorné city způsobují hry lásky. *Příjemně bolestné jho,* oxymoron příznačné pro psychologii lásky u elegiků latinských.
Na lípu. Horatiovská (t. zv. sloka sapfická) příznačná a rýmovaná óda na počest přírody; lípa zde posud bez symbolického významu stromu Slovanstva. *Stínavý les,* stinný. *Nechlubné znění,* skromné, nevychloubavé znění.

František Palacký.

Jako Šafařík básnil i František Palacký (1798—1876) jenom v mladistvém věku a to v závažných létech studií prešpurských, ale za jeho života jeho verše, vesměs nesené duchem, slohem i metrem klasickým, nebyly sebrány; teprve r. 1898 vydal Jan Jakubec „Básně" Fr. Palackého, jehož textu se zde přidržujeme. Z našich ukázek první jest výrazem mravně filosofického zanícení, druhá nadšeného slovanství, třetí teismu Palackého.
Moudrost. Báseň z r. 1817 vyšla po prvé v Palackého a Šafaříkových „Počátcích zvláště prosodie" a podle jejich programu jest psána časoměrně a to slokou t. zv. alkajskou, v níž si vedle hexametru liboval nejvíce - *Ztužíc,* otužíc, posilníc. *Hus,* již v době prešpurské projevoval Palacký, veden domácí tradicí českobratrskou, živý zájem o naši reformaci náboženskou, kterou již tehdy mínil zobraziti i historicky. *Fenix,* pták řecké báje, jenž se sám spaluje, aby z vlastního popela povstal k novému životu. *Náší* = vznáší. *Éterské studnice,* studnice éteru, studnice nebeské. *Olymp,* sídlo bohů.
Na horu Radhošt. Také tato óda z r. 1818 vyšla nejprve v „Počátcích", pak v Jungmannově „Slovesnosti" r. 1871 postavil ji Palacký na místě úvodu v čelo souboru svých drobných statí „Radhošť"; jest psána časoměrně, umělou strofou, kterou si Palacký v duchu zásad Jungmannových samostatně vytvořil. *Hora Radhošt* v Beskydech moravských mezi městečky Rožnovem a Frenštátem 1125 *m* vysoká, lidovými pověstmi a bájemi obetkaná, z Palackého rodných Hodslavic viditelná. *Ve střevách země* = v útrobách, hlubinách země. *Karpat,* moravskoslezské Beskydy náleží do horské soustavy Mor. Karpat, *Sudety,* t. j. východní Sudety s nejvyšší částí Jeseníky na sev. pohraničí moravskoslezském. *Řádí,* pořadí. *Rodové hostinští* = rodové pohostinní. *Radogost.* Radogost nebo Redigost, bůh dávných Slovanů pobaltských, uctívaný na Retře, snad jenom příjmení tamního boha Svarožiče. Zpráva o ctění Radgosta či Radhoště na hoře Radhošti na Moravě se vyskytuje až u dějepisce Středovského na počátku XVIII. století a nezasluhuje víry. *Díka,* fem dík. *Dověrný,* důvěrný, buď důvěru mající neb důvěru vzbuzující a důvěry zasluhující.
Modlitba má dne 26. července 1818, podle deníku Palackého, odkud báseň Ja-

kubcem převzata, básnické díkuvzdání za to, že byl očištěn z těžkého a hanebného podezření, kterým krásného jinocha Putifarka prešpurská se snažila v očích jeho přátel, hlavně milostné přítelkyně paní Niny Zerdahelyové očerniti. Alkajské strofy užil tu Palacký nikoliv k ódě horatiovské, nýbrž k modlitbě křesťanského teismu, ale oproštěného od pout některého positivního vyznání. *Díkočinný*, díky vzdávající. *V rozkoše výtrhu* = ve vytržení rozkoše. *Pálá*, plane. *Jedoblivý*, chrlící jed. *Rámě mátino*, rámě mateřské. *Čríti*, čerpati. *Chvíl jsem se*, chvěl jsem se. *Nebaví*, nezaměstnávají, nezajímají.

Fr. Palacký a P. J. Šafařík.

Společné dílo Františka Palackého a Pavla Josefa Šafaříka, vzniklé za účasti jejich přítele Jana Blahoslava Benediktiho *„Počátkové českého básnictví, obzvláště prosodie"*, v jádře složené na základě hovorů, úvah a listů obou prešpurských přátel v r. 1817 a vydané v březnu r. 1818, můžeme nazvati nejohnivějším a nejdůslednějším manifestem českého klasicismu. Nikde jako tuto nebyly do té míry řeči a literatury staroklasické povýšeny za vzor a svrchovaný ideál jazyků i literatur moderních a tudíž i češtiny a českého písemnictví; nikde z tohoto ideálu nevyvozen tak výmluvně a přesvědčivě požadavek harmonické dokonalosti, umělecké, promyšlené, opravdové a těžké práce, přičící se každému postupu jenom improvisačnímu; nikdy před tím a potom nevyslovena s touž rozhodností totožnost umělecké ceny a zevní metrické formy básnického díla. Dovolávajíce se prosodie řecké, dílem i latinské, i německých teoretiků, kteří nedbali o živou praksi tvůrčích básníků svého národa, dovozovali Palacký a Šafařík v „Počátcích" nutnost časoměrné prosodie v českém jazyku a básnictví a této otázce věnovali větší díl svého mladistvého a mladického spisku. Přeceňovali zřejmě význam domácí tradice před Dobrovským; obrátili se s tvrdou prudkostí proti přízvučné teorii patriarchy české filologie Jos. Dobrovského, ale nevyvrátili jí; zavděčili se nemálo Jungmannovi a jeho družině a došli u ní takového souhlasu, takže se někteří badatelé, zvláště Josef Král v díle „O prosodii české" (knižní vydání posmrtné, 1924) pokusili dovoditi, že Jungmann sám byl vlastním původcem „Počátků". Těmito počiny a zásadami prospěli mladí autoři potřebám své doby, ale nezjednali jim platnosti i v dalším vývoji. Zato velký čin vykonali. „Počátkové" na poli básnicko-umělecké kultury a národně-slovanského uvědomění pro celou dobu obrozenskou, tedy tam, kde šlo nikoliv o formální, nýbrž obsahové zřetele. V odporu k staršímu pokolení školy Puchmajerovy a Hněvkovského horlili po zvýšení úrovně českého písemnictví a to jak básnického, kde zdůrazňovali potřebu genia, tak naukového, kde rozvinuli celý program vědy národní; požadavky tyto pronášeli oba, zároveň s ohnivými projevy češství i slovanství, lásky k mateřskému jazyku a s rozhorlením proti němčině i svévolné germanisaci kulturní. I v efebském zápalu, stavějícím do služeb estetického a uměleckého ideálu čistou sílu a energii mravní, bylo cosi helénského a klasického. Vedle předmluvy z pera J. Blahoslava-Benediktiho obsahovaly „Počátkové" šestero listů, z nichž 1., 2. a 5. jsou z pera Palackého, 3., 4. a 6. z pera Šafaříkova. Otisk celého díla podává III. sv. Palackého Spisů drobných, red. L. Čecha, str. 1—63, populární novotisk s hojnými poznámkami pořídil 1918 ve „Světové knihovně" 1305—1308 Fr. Frýdecký. Náš výběr úplně pomíjí výklady formalistické a volí ukázky, z nichž vysvítá obsahový klasicismus díla, spojený s vlasteneckým úsilím o vytvoření klasické tradice na české půdě.

Časomíra a přízvuk (z I. listu od Fr. Palackého). Překlad citátu z Klopstocka (z ódy Die Barden z r. 1767): „Vy básníci, vy básníci! Kam zapadla lyra našich Fileů? Ach, přemýšlím-li o tom, co kryjí trosky, kalí můj oplakávající zrak bolest plná tužeb!" Fileové, podle Klopstocka, nejstarší a nejznamenitější ze

starogermánských pěvců-bardů, kteří vyučovali mladší pokolení pěvecké. O bardech srv. svrchu výklad ke Kollárově ódě „Královédvorský rukopis". *Friedrich Gottlieb Klopstock* (1724—1803), básník německého raného klasicismu, působil i eposem „Messiáš" i citově výmluvnými ódami mocně na básníky českého obrození, zvláště také na Šafaříka a Palackého, kteří sice s ním v prosodických otázkách občas polemisují, ale jindy se jeho velké autority s důvěrou dovolávají. *Na krásném břehu žijíce*, na březích Dunaje v Prešpurce (Bratislava), kde v l. 1817—1819 žili Palacký a Šafařík pospolu. *Mateřčinu*, mateřštinu. *Ukochaní*, okouzlení. *Hippogryf*, okřídlený kůň hlavy supí, který podle pozdní báje řecké ztotožňován s ořem Mus Pegasem, symbolickým to koněm básnictví. *Helikon*, proslulé řecké pohoří v Boiotii, i s pramenem Hippokrene, sídlo Mus a stanoviště Pegasovo. *Nelehkých rozmyslů a zmatení*, těžkých úvah a zmatků. *Předhomérská starožitnost* = předhomérská starobylost. *Pindaros*, největší lyrický básník řecký v VI. století př. Kr. *Maro*, Publius Vergilius Maro (70—19 př. Kr.) největší básník římský, proslulý eposem „Aeneis" a poučnou skladbou „Georgica". *Flaccova Musa* Quintus Horatius Flaccus (65—8 př. Kr.), slavný římský lyrik a satyrik. *Nedvornější*, méně uhlazený. *Dřevní*, dřívější. *Jenyš*, Bernard Jenisch (1734—1807), německý orientalista, jehož slovník má v čele úvahu „De fatis linguarum orientalium", odkudž citát Palackého. *Mozart* Wolfgang Amadeus (1756—1794) největší hudební klasik německý XVIII. století. *Teutonka*, Němkyně. *Třínožec*, věštecká stolice, povýšené místo, autoratativní katedra. *Bothe*, podřízený veršovec německý, který vedle přízvuku užíval také časomíry. *Apel Jan August* (1771—1816), básník a vážený teoretik metrický. *Johann Heinrich Voss* (1751—1826), německý básník a svou dobou slavený překladatel Homéra. *Kašlení*, kašlání. *Nakopiti*, nakupiti, nashromážditi.

O *snadnosti a obtížnosti techniky básnické* (z V. listu od Fr. Palackého). Zásadní projev estetického klasicismu se stejným důrazem na tvůrčí genialitu i uměleckou práci, jakožto podmínky dokonalosti. *Ohledují*, ohlédají, k ní mají ohled. *Gradus ad Parnassús*, oblíbené pomůcky pro techniku básnické stol. XVI.—XVII.; nejhojněji užíváno knihy Alerovy neb Morelliho Thesauru *(Morellův poklad)*. *Euripides* (480—405 př. Kr.), proslulý tragický básník řecký. *Smutnohra*, tragedie. *Monolog*, samomluva v dramatě. *Básnář*, básnířský, básnířství v mluvě národního obrození, obvyklejší než básník, básnický, básnictví.

Tradice a budoucnost klasické poesie české (z VI. listu od P. J. Šafaříka). Překlad citátu z Aristofana (z komedie „Žáby"): „Nejprve básníkovi odcházejícímu a na světlo spěchajícímu, dejte šťastnou cestu, bozi (podzemní) i obci dobré myšlenky velikého dobra!" Není bez významu, kterak Šafařík tímto citátem spojuje dobro obecné s rozkvětem básnickým.

περὶ ῥυθμῶν καὶ περὶ μέτρων καὶ περὶ ἐπῶν o rytmech a metrech a básních, citát, jakož i slova následující (co prospějí rytmy mému ječmeni) z Aristofanovy komedie Oblaka, kterou Šafařík v úryvcích přeložil a roku 1831 v Čas. Čes. Musea otiskl, jejím hrdinou *Streptiades*, typ omezeného, přízemního sedláka attického, který se ocitá v komických srážkách se Sokratem. *Aristofanes* (410—350 př. Kr.), nejslavnější komický básník řecký. *Chlebnější předmět*, narážka na předchozího Strepsiada, který stále mele svou o obilí a mouce. *Turnej*, turnaj rytířský, zápas. *Čechorád*, *Čechomil*, vlastenecký purista. *Rýma česká, míry české, basenice česká*, slovní hříčky, slovy dvojsmyslnými, z nichž basenice, nesrozumitelné (snad odvozeno od basa?) *Přede dvěma a dvaciti léty* r. 1795 vyšla Dobrovského nauka prosodická v Pelclových „Grundsätze der böhmischen Grammatik". *Krasocitní Slované*, *Jungmann*, *Marek*, *Šafařík a Palacký*, vesměs stoupenci prosodie časoměrné. *Resultát*, výsledek. *Střední světlotemný věk*, osvícenský názor o temnotě křesťanského středověku romantika vyvrátila, ale Šafařík jako přívržence zásad klasicistických, alespoň v mladosti vyznával. *Fedrovnost*, podporování, činnost podpůrná. *Zavírati*, závěr činiti,

souditi. *Melpomene*, jedna z devíti Mus, ochránkyně básnictví, zvláště tragického. *Nudožerýny, Drachovské, Rosy, Komenské.* Vavřinec Benedikti z Nudožer, (1555—1615), gramatik a prosodik, podal v úvodě k českému překladu žalmů r. 1606 přesná pravidla časoměrného veršování. Jiří Drachovský (1577—1644), pojal do své mluvnice také pravidla prosodie časoměrné. Václav Jan Rosa (1620—1689), vynikající gramatik doby pobělohorské, věnoval poslední část své mluvnice „Čechořečnosti" 1672 pravidlům prosodie časoměrné. Jan Amos Komenský překládal časoměrně žalmy a mnoho přemýšlel o tom, jak v češtině napodobiti antická metra, časoměrná. *Neshánějme se v cizině po zboží, jehož doma dostatek máme. Cizí zboží, liché zboží. Negermanomanujme* (neponěmčujme se samovolně!) Vhodně upozorňuje novodobý vydavatel „Počátků" Fr. Frýdecký na úplnou shodu s tendencí Rukopisů: *„něchvalno nám v Němciech iskat pravdu"*. *Jestost*, bytnost, jsoucnost. *Brožurka*, malý nevázaný spisek. *Hermann* Gottfried Jakob (1772—1848), proslulý klasický filolog německý a Šafaříkův přímý učitel v otázkách prosodických. *Boeckh August* (1785—1867), rovněž slavný klasický filolog německý, také v prosodii vynikající. *Grotefendt* Georg Friedrich (1775—1853), klasický a orientální filolog německý. O *Vossovi a Aplovi* viz výše; zde proniká Šafaříkovo odborné vzdělání v klasické filologii, získané studiem na universitě v Jeně. *Adelung* Johann Christian (1732—1806), proslulý slovníkář a gramatik německý, jenž měl značný vliv na našeho Dobrovského. *Stach* Václav (1754—1831), český spisovatel a básník doby osvícenské, jenž se pokusil, ale zcela nevědecky a neobratně proti Dobrovského prosodii přízvučné hájiti časomíry; že se Šafařík o jeho nezdařilých pokusech s uznáním zmiňuje, vykládá se jenom společnou nechutí k Dobrovskému. *Zplameněných prsí* prsou rozohněných. *Vůdci a ústavníci* (zákonodárci) narážka na Dobrovského. *Camoens* Luiz (1524—1580) slavný renesanční básník portugalský, proslulý hrdinským éposem „Lusovci" *John Milton* (1608—1674), proslulý anglický básník pozdní renesance, jehož hlavní skladbu „Ztracený ráj" Jungmann přeložil do češtiny. O ostatních zde uvedených klasicích viz poznámky k Jungmannovu článku O klasičnosti; pro Šafaříka jest příznačný výběr kladoucí důraz na básníky inspirované nábožensky a zvláště křesťansky. *Připálenou poskvrnu*, vpálené znamení hanby.

František Palacký.

Úvod do estetiky starověké. V l. 1819—1821 vznikla uprostřed horlivých příprav k dráze badatele i profesora krasovědy vedle četných teoretických, namnoze soustavně vybudovaných statí také historická práce *„Přehled dějin krasovědy a její literatury"*, až na německý spisek Kollerův, který Palackému zůstal neznám, první pokus svého druhu; původně to měl býti úvod k první knize soustavné „Krásovědy" Palackého, ale vzrostl Palackému pod rukou v dílko samostatné. Palacký svůj „Přehled" publikoval za doby, když od „Krásovědy" trvale se chýlil k dějezpytu a dějepisu, v časopise „Krok"; nové vydání pořídil L. Čech v III. sv. Palackého „Spisů drobných" sv. 76—114, podle tohoto vydání se řídí otisk naší ukázky. První část „Přehledu" jedná o estetice antické, druhá o krasovědě národů moderních Italů, Francouzů, Angličanů a Němců; všude postupuje autor přehledně, podává názorný výklad zásad a karakteristiku vůdčích osobností a připojuje stručné poznámky kritické. Naše ukázka, za níž v první části „Přehledu", následuje rozbor estetických zásad Platonových, Aristotelových, Plotinových i některých menších, zjevů krasovědy řecké a římské, jest výrazem Palackého obdivné lásky k myšlenkovému světu helénskému. *Dáli*, vzdaluje. *Zavírati*, závěr činiti, souditi. *Sanskrtu oznámení*, sanskrt, staroindické nářečí, povýšené na jazyk literární i obcovací řeč vyšších tříd v Přední Indii, důležitý pro vědecké poznání indoevropských jazyků vůbec. Poznání jazyka a písem-

nictví staroindického, sanskrtského, které Jungmannovi a jeho škole zprostředkoval hlavně německý filolog a kritik Friedrich Schlegel, oslnilo celou dobu romantickou, zde však Palacký projevuje vůči indické vzdělanosti kritickou zdrženlivost pravého klasicisty. *Obzornost*, obzíravost, opatrnost. *Brahmani*, kněží staroindičtí, nositelé veškeré vzdělanosti tamní. *Ionický rod*, z řeckých hlavních kmene Ionů, Dorů a Aiolů, byli Ionové usazeni ve středním Řecku, nejnadanější, k nim náleželi také Attičané a většina kolonistů řeckých na ostrovech a v Malé Asii. *Potahy*, vztahy. *Krasouma*, krásná umění. *Fidias* neb *Feidias*, slavný sochař attický V. století př. Kr. doby Periklovy. *Polykleitos*, proslulý sochař řecký, současník a sok Feidiův. *Pythagoras*, věhlasný a filosofický myslitel řecký, století VI. př. Kr.

Základy krásovědy. Hlavním estetickým dílem Palackého, o němž pracoval v l. 1819—1823, měla býti „*Krásověda čili o kráse a umění knihy patery*", soustavný a myšlenkově namnoze samostatný výklad estetiky, kterou Palacký považoval za vědu s obsáhlým úvodem do metafysiky, psychologie a filosofie vůbec. Ale z pěti knih napsal pouze knihu první, větší část knihy druhé a malý zlomek knihy třetí a tyto partie uveřejnil teprve v III. sv. svého souboru „Radhošť" r. 1871. Nové vydání v III. sv. „Drobných spisů" sv. 115—185, péčí L. Čecha. Ten r. 1885 podal studii „Palacký jako filosof" (v „Osvětě"), kterou nyní doplňuje a kriticky prohlubuje spis Josefa Fischera „Myšlenka a dílo Frant. Palackého" (1926 a 1927). Obě naše ukázky spravující se textem Čechovým, první z prvé, druhá z druhé knihy „Základů krásovědy", soustředí se kolem obou základních zásad myšlení Palackého vůbec, božnosti a humanity, které ustavují také Palackého klasicismus, opírající se dílem o antické učení Platonovo, dílem o německé myslitele klasické Herdera, Kanta, Schillera — se všemi netoliko v teorii, ale i v životě, pojilo Palackého mravní zanícení a etické usilování, nerozlučně spojené s estetickým pojetím světa.

I. Božnost, poslední účel života lidského. T. G. Masaryk ukázal v „České otázce" 1895 se zvláštním důrazem, kterak myšlenka božnosti, nerozlučně sloučená se zásadou humanity, jsou jádrem ideového úsilí Palackého a kterak se v tom Palacký shoduje s Kolárem, ale zároveň ho prohlubuje a opravuje. *Jiskra božství*, srovn. s tím svrchu Šafaříkovu báseň Jiskra božství. *Šlakovati něco*, po něčem pátrati, slídit. *Jestota, jestotný*, jsoucnost, bytnost, bytostný. *Poznávajícnost*, schopnost poznávací. *Útvarnost*, schopnost vytvářeti. *Pravitelská platnost*, regulativní platnost. *Potah*, vztah. *Veličeti*, zveličovati. *Usobiti* se na sobě samém se založiti. *Nezávisnost*, nezávislost. *Srodnost*, sourodost. *Jest bytná*, bytuje trvá. *Určivost*, moc určující. *Výtržný*, bezúzdný, výstřední. *Ve vnitřnosti bytu svého*, v nitru své bytosti. *Svědomi jsme*, vědomi jsme. *Završovati*, vyvrcholovati.

II. Svrchovaná idea člověčství. Tato stať, zahajující druhou knihu krasovědy Palackého, nazvanou „O krasocitu", obsahuje hlavně ve svém závěru (od slov „Následovně božnost a svrchované člověčství" — „schopnost jest"), základní formulaci klasické humanity Palackého, vzdělanou na zásadách Herderových. K tomu praví Josef Fischer v uved. díle sv I., str. 81: „Humanita je Palackému vůdčí hvězdou od mládí. Humanita dala mravní oporu mladistvému horování pro svobodu ve jménu důstojnosti lidské, z něhož vyrostl později neochvějný liberalismus osobní i národní — skrze humanitu se pojí v organickou jednotu Palackého estetika a etika, ale i jeho klasicismus a pozdější liberalismus". *Vystaviti*, představiti. *Ponětí logická*, pojmy logické. *Sestejniti*, stejnými učiniti, ztotožniti. *Pudové*, pudy. *Cit podstatnosti*, cítění vlastní podstaty. *Sama sobě nevystíhlá*, sebe samé nevystihující, nechápající. *Dobrovolení*, svobodné rozhodování. *Zahříšen*, pohříšen. *Osoblivost*, vlastnost, zvláštnost. *Ustoupá*, ustupuje. *Otočen*, obklopen. *Předmětenstvo*, svět objektivní. *Pokročně*, krok za krokem. *Zázvuky*, názvuky. *Určitelnost*, možnost býti určenu. *Svědomost*, vědomí, povědomost. Překlad Schillerova disticha, filosofického epigramu, který lapidárně

vyjadřuje klasický individualismus, postavený pod zorný úhel mravního sebezdokonalování: „Nikdy nebuď roveň druhému, avšak jeden každý rovnej se Nejvyššímu. Jak to provésti: Nechať jeden každý jest dokonalý sám v sobě!" *Nelze vyměřiti té čáry*, nelze určiti té meze.
Filosofie českých dějin. Důležitý úryvek z úvodu k prvnímu dílu *„Dějin národu českého v Čechách a v Moravě"*, který vyšel r. 1848 jako rozšířený překlad původního německého vydání z r. 1836; tento úvod, podávající filosofii dějin vůbec a českých zvláště, přibyl zcela nově a obráží Palackého názory v době národní revoluce r. 1848. Jsou v nich patrny vlivy západních myslitelů romantických i pozdějších: Rousseaua, Herdera, zvláště Hegela i romantických historiků slovanských, hlavně polských, a takto pojata i základní idea o „ustavičném stýkání a potýkání slovanství s římanstvím a němectvím" vedle idealisace starých Slovanů a zatracování řádů feudálních i nechuti k středověku. V tom ve všem tato zásadní stať Palackého, které dodal důrazu i zařazením na místo zvláště významné, karakterisuje svého autora, jako myslitele a historika doby poklasické, jakožto ideového stoupence onoho národního romantismu, který přecházel v humanitní liberalismus. (Rozboru toho věnováno z velké části uvedené dílo Fischerovo; Josef Pekař v přehledné stati o Palackém v Ottově Slovníku naučném a v otisku Světové knihovny 1912, na str. 102—110, sleduje a vykládá postupné změny v Palackého názoru na smysl českých dějin, jimiž se podstatně uchýlil od formulace tuto otištěné). Přes to tato velkorysá úvaha Palackého zasluhuje čestné místo tam, kde se shrnují význačné projevy slovesné českého klasicismu. Řadí se tam myšlenkovým úsilím postihnouti za zápasem ideí a proudů v dějinách konečné vyrovnání harmonické; etickým zanícením spojeným s estetickým pohledem do dějin; podáním rétorickým a přece tíhnoucím k důstojnému klidu; karakteristikou dob a kultur, jež připomíná starověké historiky, a konečně i nadšeným oceňováním antiky řecké a jejího římského dědictví.
Bohovost, souznačná s božností (v. v.). *Památky strojné*, umělé, proti památkám přírodním. *Podavek*, podání. *Nepředsudně*, bez předsudků. *Prvobytel*, prvoobyvatel. *Vlaští Bojové*, vlastně keltští. *Úhona*, škoda, poskvrna. *Jakový*, jaký *Sestřediv*, soustředivý. *Neúchranný*, neodvratný. *Potáhla*, nové neřesti vlekla. *Promyslnost*, důmysl. *Dědický nápad*, dědický nárok, dědické právo, dědictví. *Úhonný*, vadný. *Uhledáme*, uvidíme. *Vojevoda*, vůdce. *Zavodily* obec do neštěstí, uvedly. *Poprava*, právomoc, její výkon. *Zemec*, obyvatel země.

František Ladislav Čelakovský.

Z bohaté a mnohostranné básnické činnosti Františka Ladislava Čelakovského (1799—1852) náleží jenom část v okruh slovesného klasicismu českého. Oběma svými velkými činy básnickými, „Ohlasem písní ruských" i „Ohlasem písní českých", s nimiž rovněž naše knihovna „Kytice" seznamuje, se staví naopak v popředí české básnické romantiky, kterou pak mnohonásobně inspiroval, ač temperamentem a estetickými názory naprosto romantikem nebyl. Věrný stoupenec a obdivovatel Jungmannův, básnický žák Kollárův, vyznavač onoho spojení krasovědy a etiky, které formuloval Palacký, náleží způsobem tvorby — a to nejenom v mladistvých „Smíšených básních" a v pozdní „Růži stolisté" — k typu, který jmenujeme klasickým a právem ho, při Čelakovských stých narozeninách, označil F. X. Šalda úsečně a plasticky „náš nejstarší klasik".
Večerní patření. Báseň z r. 1819 po prvé otištěna ve „Smíšených básních" 1822. Nejen časomírou svých hexametrů, příklonou k Polákově „Vznešenosti přírody" i k popisným básním, jeho vzorům, ale celým slohem krajiny typisující, zalité kladnou harmonickou náladou, přimkl se zde mladistvý Čelakovský k básnictví klasicistickému a přeložil do jeho nazíracích forem své dojmy z večera nad

Vltavou, dojmy přelévající se v milostné toužení. *Zvýšenec*, povýšené slunce. *Zlatolýčí*, zlaté lýčí. *Leština*, lesík z lýskových křovin. *Větrnina*, slovo utvořené napodobou mluvy Polákovy, vanutí větru. *Zmilelý*, miloučký, oblíbený. *Ochlad*, chládek.

Buď vůle tvá. Báseň z r. 1828, po prvé otištěná téhož roku v „Časopise pro katolické duchovenstvo", jehož byl Čelakovský korektorem; v korespondenci s důvěrným přítelem a knězem Kamarýtem, jehož náboženský názor tato básnická modlitba rovněž vyjadřovala, pověděl básník, že se v ní pokusil o jakýsi střed mezi slohem prostonárodním a letem lyrickým a upozorňoval sám na „jednodušší jazyk" skladby, skutečně klasicky mohutné ve své prostotě a vroucnosti, která si vynutila i živý podiv Březinův. Srovnána s Puchmajerovou „Ódou o velikosti božské", s níž názorově souvisí, svědčí netoliko o nesmírném pokroku básnické mluvy české, ale i o prohloubení náboženského citu, sice v rámci věrně katolického, přesvědčení, jemuž se Čelakovský nikdy neodcizil, ale s oním vztahem k Bohu, který přesahuje okruh jednotlivých konfesí. I zde vidíme, jak české klasicistické nazírání zachovalo stále ducha křesťanského. *Oskvívá*, ozařuje. *Podkaliti*, zakaliti.

Jasně osvícenému Rudolfu, knížeti Kinskému. Rudolf kníže Kinský (1802—1836), pán na Chocni a president zemské vlády hornorakouské, spoluzakladatel Matice České a vůbec národně uvědomělý šlechtic český, podporoval v nejvyšší hmotné tísni Čelakovského až do své předčasné smrti. Čelakovský mu věnoval r. 1832 čtyři ódy horatiovské, z nichž tato třetí, psána strofou alkaiskou. *Heslovaný štít*, štít nesoucí heslo. *Upevnělejší*, upevněnější.

Růže stolistá. O tomto výběru z „Růže stolisté", dvojdílného cyklu milostné, přírodní, meditativní a filosofické lyriky, kterému Čelakovský dal goethovský podtitul „báseň a pravda", platí totéž, co bylo pověděno o antologii z Kollárovy „Slávy dcery". Neběželo zde o to, ukázati geneticky, kterak z věnce milostných básní „Pomněnky vatavské" (1831), věnovaných snoubence básníkově Marii Ventové a psaných t. zv. slohou Kisfaludyho (tři slohy vesměs ve 4stopých trocheích s rýmovaným sestavením AbAbCdCdEEff) vznikl (r. 1840) cyklus o 100 básních, rozčleněný do dvou částí zcela pravidelných. Osobní zážitky, z nichž vznikla tato lyrika, naprosto nebyly hlediskem výběru. Ale ani jsme nepřihlíželi k tomu, aby vysvitl jen poněkud úplně plán sbírky a osnova její; docela pak nechali jsme stranou romantickou přírodní filosofii Baltzerovu, která se ozývá v II. dílu básně. Přidrželi jsme se výhradně zřetele slohového a to v nejvyšším smyslu slova: kterak Čelakovský pro klasické pojetí lásky a života, národně kulturních otázek a mravní kázně osobní nachází formu klasickou, typisující stručnou až ke gnomičnosti, pádnou a věcnou, ale na rozdíl od Kollára, od něhož se jinak právě v „Růži stolisté" vydatně učil, nikoliv rétorickou. I zastoupeny jsou poměrně nejvíce vedle básní milostných, čísla krajinářská (6), pak didaktika, zabývající se (7) mravní kulturou života (5), neb klasickým úsilím o jazyk a básnictví (4); z čísel vlasteneckých vybráno jediné, ale nejjadrnější. Výbornou pomůckou k pochopení „Růže stolisté", jež nechce býti jen čtena, nýbrž studována, jest vydání Fr. Bílého s výkladem a rozborem (II. vyd. 1894), z něhož převzaty některé naše poznámky. Správné místo dílu v tvorbě Čelakovského vytkl F. X. Šalda v jubilejním článku z r. 1899 „Náš nejstarší klasik" (dnes F. X. Šalda Juvenilie 1925, str 305) praví-li, aniž zatajil své výhrady kritické o umělosti, která v „Růži stolisté" namnoze zastírá skutečné umění: „Ale jak eminentně umělecký je celý program: podati v takové, do krajnosti harmonické a se symbolickým tajem složené knížce, celý svůj názor o světě, bohu, člověku, společnosti.. ani na svou filologii nezapomínajíc. Je to taková filosofická konfese uzralého člověka a přehled celého lidského babelu. A filosofie? Jaká je to filosofie Stolistky? Myslím, že jest to docela patrno, jak je to podstatně *estetismus*, co mluví z knihy, Krása, lad, harmonie, usmíření

protiv, vyšší syntésa... to je stálý refrén knihy. Skutečně: dokonalý katechismus radostného, důvěřivého estetismu".

1. *Růže stolistá.* Stolistá růže, podle níž básník pojmenoval svou sbírku o stu básních, připomíná mu jeho milenku. *Mnohá se kře kouzlila,* mnohá růže s keře okouzlovala.

2. *Milenčina podoba. Žádným článkem tu nevládne potvořivá úprava,* žádný z milenčiných údů není upraven podle potvořivé módy. *Zefyreček,* milý teplý větřek západní. *Lepota,* spanilost.

3. *Oči milenčiny básní nejkrásnější. Hesperidky,* dcery obra Atlanta a Hesperidy, střehly v zahradách zlatá jablka; zahrady ty i se zemí Hesperií kladeny do Španěl neb do Italie. Čelakovský myslí *Hesperidek krajem* patrně Italii, vlast Petrarcovu. *Pěvec u Dunaje, Kollár.* Básníka okouzlovala milostná, oduševnělá lyrika Petrarcova a Kollárova (měly skutečně na „Růži stolistou" značný vliv), ale teď čte raději v básni jiné, očích milenčiných. *Milostenky* Gracie. *Lada,* slovanský název pro Venuši, bohyni lásky a krásy.

4. *„Nenaléhej, milenče, na vyznání lásky!"* Napomenutí pro milence, vložené do úst dívčiných a obsahující psychologii panenské lásky. *O vyznání nenastupuj,* na vyznání nenaléhaj. *Na tom místě zvýšeném,* ve stavu povznešeném, kterého dívce láska propůjčila.

5. *Kouzlo milostného vyznání a políbení* (pokračování básně předešlé). *Nektar,* nápoj bohů. *Etherové plameny,* ether, aither u Řeků, vrchní teplé a zářivé pásmo vzduchové, sídlo Diovo. *Ochlada, ochlazení.* Závěrečná oxymorická hra milostná, silně připomínající psychologii lásky u římských elegiků.

6. *Podzim. Na doběrku,* na sklonku. *Po dřevech,* po stromech. *Záletí,* podzim. Typická, neromantická klasická krajina upravená paralelně k náladě duševní.

7. *Mhly jeseně. Pstře,* pestře. *Spudily,* zapudily. *Lazury,* lazur n. azur, jasné modrá barva blankytu podobná. Zoře jsou ruměnné tváře, lazury, jasně modré oči milenčiny.

8. *Hudba a láska. Přikřiti se,* protiviti se. *Harfa Eolova,* strunný nástroj, loutně podobný, rozechvěn větrem vydává táhlé krásné tóny.

9. *Jaro v přírodě. Smaragdový,* jasně zelený. *Časů rozměrce,* Bůh. *Dítky Flořiny,* květiny. *Čistým okem člověčím,* projev estetické humanity Čelakovského, blízké krasovědnému stanovisku Palackého.

10. *Pravidla dokonalého života* zcela v duchu klasické etiky, která žádá, aby člověk o svém mravném životě pracoval uvědoměle jako o díle uměleckém. *Tvorčí jiskra až se vznítí sama,* samočinné hnutí tvůrčí: odpor klasiků proti každé umělecké i mravní improvisaci i proti spoléhání na inspiraci. Rovněž odpor proti požitkářskému diletantismu estetickému *(po rajském zrak tvůj kvítí* t. j. po vědách a umění, *bez účelu netěkej)* jest projevem klasického smýšlení. V závěru *(tvůj-li šlechtí zemský byt mravní shoda, krasocit)* opět se hlásí stanovisko blízké Palackého spojení etiky a estetiky.

11. *Měsíčná noc. Noc čarolícná,* čarovné tváře. *Věstec,* básník. *Ticho živné,* osvěžující a zároveň vyživující básníkovy sny a jeho obraznost. *Chleba syn,* praktický, střízlivý občan.

12. *Domov básníkův.* Ideální říše, jež jest věčným odkazem božím, jest pravou vlastí básníkovou a zdrojem jeho inspirace. *Host i já v té nejsa říši* i já nejsa cizí v této říši, jsa tedy básníkem. *V bujarosti mladické,* ve skutečnosti již Čelakovský dávno není jinochem, ale tvoření básnické propůjčuje mu věčnou mladost.

13. *Večer nad vodami. Poblud,* blud, křivolaké kolotání vln. *Plamen touhy* a lásky.

14. *Klid svatvečera. Obrůžené hory,* červánky zalité hory. *Den se překlonil,* přes hory viděno zcela očima básníka antického. *Ó, duše všehomíra,* voc. od masc.

duch. *Hladká pláň*, opět výraz čistě antický. Celá báseň dýše dokonalou pohodou lyriky Goethovy.
15. *Na moři života. Nezhrožený*, neohrožený. Čelakovského statečnost životní má vždy náboženskou oporu křesťanskou.
16. *Chvála mladosti. Hebe*, nebeská číšnice bohů, bohyně mladosti. Fr. Bílý ve svém komentáři upozorňuje, že poslední sloha básně připouští výklad dvojí. Buď: básník se vzdává úmyslu opěvovati chvalozpěvem mladost a krásu Mariinu a přepouští úkol ten Marii, jež má děkovati jakožto vzácný květ vlasti, za svůj mladistvý půvab. Aneb: Úkol oslavovati mladost přepouští básník růžovým rtům dívčím, aby poděkovaly za hojnost spanilých dívek českých (za jarou tu úrodu, danou svému národu).
17. *Oddanost osudu. Volné okruhy* činnosti. *Pustý darmochléb*, ničemný člověk, který bez práce a užitku svůj chléb pojídá.
18. *Minulost a dějiny vlasti. Tajné kobky*, sklepení. *Dávní láskou*, dávnou lásku. *Palacký*. Poměr Čelakovského k Palackému, zprvu nedůvěřivý a podezíravý, proměnil se zásluhou redaktorské nestrannosti, kritické velkodušnosti a lidské spanilosti Palackého ve vztah srdečné úcty a oddaného přátelství, takže Čelakovský v listě Vinařickému r. 1837 vřele uvítal vydání prvního svazku Palackého „Geschichte Böhmens"; sotva vyšel druhý svazek, bylo v rukou čtenářstva i toto veřejné a básnické svědectví Čelakovského. F. X. Šalda („Moderní literatura česká", II. vyd. 1920, str. 29) praví o této básni: „Čelakovský dovedl z českého verše bíti i plné těžké kusy hlubokého melodického tónu. Měl i smysl pro velkost, ovšem pro velkost jadrnou a nepatetickou — k průměrnému duchu a způsobu německému cítil vůbec nechuť".
19. *Oslava pravdy* (velice blízká znělce Kollárově „Nechtěj zoufat, když se proti tobě", „Slávy dcery", III. 55, zde č. 24). *Rozum, čisté lidství.* Obě svrchované hodnoty věku klasicistického, budujícího na základech osvícenských. *Medusy hadochvějné čupřiny*, strašidelná bytost řeckého bájesloví Gorgo Medusa dovedla kameniti pohledem své hlavy, jejíž vlasy byly vesměs z hadů. *Bezectní zlosynové*, nepřátelé pravdy.
20. *Hry a hra. Capart*, nicotka. *Měr vyšších* cílů. *Hříčka v koule*, kulečníku. *Vtipnou hru nehrá-liž dosti čas s tebou.* „Čas pořád s námi si hraje. Odchylně od lidí ve hře si libujících, neraduje se však, vyhrá-li sám, nýbrž když jest obehrán. Pak jsme na něm vyhráli my, jsme pány času." (Fr. Bílý.) *Smeti* akk. plur. smetí. *Staré děti.* Dětinští lidé, kteří si bez účelu hrají životem.
21. *Chvála jazyka českého. Ušlechtilé úrody*, racy, plemene. *Plaše*, nezkroceně. *Na vzduch sází*, do vzduchu vyhazuje. *Řeckým taktem tancuje*, čeština schopná také prosodie časoměrné.
22. *Umění slova.* Klasický požadavek shody mezi obsahem a formou platný stejně pro básníka, jako pro učence, který i v díle vědeckém musí dbáti půvabu a správnosti podání. *Přidej soli, medu:* sůl, attická vtipnost; med, slohové podání lahodné jako med včel z Hymetu.
23. *Rozloučení.* Věrnost v životě a proměna v umění jsou básníku stejně potřebny, proto Musu chce vyhledávati stále v jiném šatě. *Ličina.* škraboška (rusismus). *Touha vede do jiných záhonů mně květinných*, básník se chce obrátiti k jinému oboru literárnímu; ale brzy zmlkl v poesii nadobro.
Kvítí. Ze stočtyřiceti epigramů „Kvítí", jejichž první ukázky Čelakovský shrnul do II. vyd. „Smíšených básní" r. 1830 a z nichž jest patrno, jak básník ve svých elegických distiších, podnícených vzorem Goethovým, postoupil až ke kouzlu řecké anthologie, platících Herderovi — na rozdíl od Lessinga — za vzor pro epigram. Jemný cit, obestřený básnickou nálodou, zhuštěn jest tu s půvabem výrazu do úsečné formy, často dvojdílné a zbudované na obdobě lidského života a říše přírodní Rozbor těchto i ostatních „nápisů" Čelakovského ve srovnání jednak s Kollárovou praksí, jednak s Herderovou teorií, viz v Jakubcově studii

„Tři čeští epigramatikové" (v „Obzoru lit. a uměl.", 1900) o hodnotě „Kvítí" srovn. úsudek Jar. Vrchlického v přednášce o Čelakovském v „Zlaté Praze" 1899: „Cením velice tyto duchaplné, hluboké, místy filosofické a satirické časoměrné verše. Jsou to zralé ve všem plody ducha vytříbeného, pečeť klasičnosti mají všechny. Některé zvlášť vynikají hloubkou symboliky své, místy vřelostí citovou, všecky rázností, úsečností, zhuštěností dikce. Já bych celé „Kvítí" učinil nejraději brevířem mládeže na vyšších školách našich a ještě by ukázalo pak i svou ukrytou stránku — didakticko-pedagogickou".
Dříve času zkvétlá, dříve rozkvetlá. *Zpěvoborec*, básník. *Puk za pukem*, poupě za poupětem. *Mateřídouška*, epigram vzniklý před r. 1846 anticipuje svou pointou vstupní báseň Erbenovy „Kytice", vzniklou později r. 1852 neb 1853. *Slušně* vhodně.
Nápisy. Satirické epigramy Čelakovského vyplňují celý život jeho; r. 1837 přichystána, ale pak rozmetána sbírka jejich „Padesátka z mé tobolky", potom se vynořovaly i v časopisech a souborech Čelakovského básní, takže v celku jich je 150. V nich Čelakovský nezachovává formy alegorického dvojverší, nýbrž básní přízvučným veršem rýmovaným, leckdy prostonárodně střiženým a spíše než vzorů řeckých se přidržuje římského epigramatika Martiala (40—100 po Kr.), z něhož se zalíbením a se zdarem vydatně překládal; dvojdílnost a vypracovaná pointa ukazují k Martialovi i jeho tlumočníku Lessingovi. Nejcennější jsou epigramy literární, na rozdíl od nápisů Kollárových „chuti navinulé nebo zaostřelé"; z našich šesti ukázek jsou epigramy 3. a 4. rázu holdovacího.
Čeho tu třeba. Skvělá definice v duchu martialovském a lessingovském. *K epigramně*, slovo buď neutr. podle město neb fem. podle ryba (tak zde), nyní obvyklý tvar masc. *Nenadání*, překvapení. *Nepříhostí*, nepříhostí se. *Na jisté básně*. Parodie zpožděného pastýřského idylismu gessnerovského v novočeské poesii, který ještě za dob Čelakovského bujel. *Arkadický*, podle řecké krajiny Arkadie, slavné životem pastýřským. *Na mráz* v kontrastu k spanilé pohodě řecké. *Šafaříkovy Slovanské starožitnosti*. Nápis z r. 1837, kde velké Šafaříkovo dílo vyšlo. *Topas*, drahokam barvy žluté. *V jednom líci*, v jedné osobě. *Král nejstarší a hned nejmladší* atd. míní se patrně Slovanstvo. *Jungmannův slovník*. Nápis z r. 1837, napsán ještě před vydáním posledního V. dílu Slovníka r. 1839. *Děky*, díky. *Prosopisci*, prosaikové. *Zpěvní Argonauti*, básníci podle plavců na lodi Argo, kteří se podle zcela bájeslovné pověsti vydali za Jasonova velení za zlatým rounem v Kolchidě. *Slovo a slova*. Satira na prázdný, třeba libozvučný verbalismus vrstevníků a namnoze epigonů Čelakovského. *Záboj*, báječný pěvec staročeský z Rukopisu Královédvorského. *Odpor fysikům. Prázdného není nikde místa*. Starověký a novověký názor pocházející od Aristotela, ale opravený Galileim a posléze vyvrácený Torricellim, že příroda má hrůzu z prostoru vzduchoprázdného (horror vacui, děs z prázdna). *Vacuum*, prázdnota.

Ján Hollý.

Časově nejpozději a proto opožděně až k přežilosti, zároveň však i nejvěrněji ve stopách básníků antických pěstoval směr klasicistický jediný opravdový umělec mezi slovenskými odštěpenci, vedenými Bernolákem, Ján Hollý (1785—1843). Působili naň mocně hojní klasicističtí básníci maďarští; znovu a znovu se vracel k řeckým i římským epikům, lyrikům a idylikům, z nichž mistrovsky překládal („Rozličné básně hrdinské, elegiacké, a lyrické" 1824 a „Virgiliova Eneida" 1828), ale nemenší vliv měli naň i klasicisté čeští, zvláště teorie „Počátků", všeslovanské nadšení, rétorický sloh, starožitnictví Kollárovo, básnický jazyk Jungmannův, Ján Hollý, mistr slova až monumentálního, ale skrovné invence, podává leckdy pouhé ozvuky. Definitivní ocenění díla i významu Jána Hollého podal Jar. Vlček v „Několika kapitolkách s dějin naší poesie",

1898, str. 30—55 a stručněji v „Literatuře české devatenáctého století", II. díl, II. vyd. 1917, str. 408—423; výbornou pomůckou k studiu děl Hollého jest Krčméryho „Výber z básní Jána Hollého" 1926 („Čitanie študuj. mládeže slovenskej" X.), o jehož text se tuto opíráme.

Vzývaní Musy (Umky). Vstup k eposu („víťazská báseň") v 12 zpěvech *„Svatopluk"*, psané v r. 1827—1830, vyd. 1833 v hexametrech časoměrných o zápase Velkomoravské říše s Němectvem a peklem s ním spojeným v století IX. *Buďto na Bílých někde horách buď nad Kobylú*, slovanská Musa, Umka, bydlí na horách domova Hollého, Bílých Karpatech zvedajících se nad Považím. *Ponadýchni*, nadchni mne, dodej mně inspirace. *Než Ty* atd. věnování kanovníku Jurovi Palkovičovi (1763—1838), překladateli bible, organisátoru literárního družiny Bernolákovy. *Buď se prevádzaná navnuklých od Boha věžecov*, ať (máš klid) od překládání proroků Bohem nadšených. *Odfuk*, oddech. *Očúvať*, slyšeti, naslouchati.

Indie, pravlast Slovanstva. Úryvek z VI. zpěvu téže básně, kde při hostině u bavorského Karolmana Svatopluk vypráví o původu a nejstarších dějinách svého národa. Původ Slovanů z Indie byl slovanským romantikům běžný a hájil ho dočasně i Šafařík, Hollý dohad filosoficko historický učinil základem mohutné báje, jejíž zpracování náleží k vrcholům jeho poesie. *Prenárod*, národ. *Predný*, přední. *Skoršej*, dříve. *Krem toho*, kromě toho. *Horúčosť*, horkost. *Zkrotka sa valil Behut, Sedleš na dno sedal*, hříčky slovní, založené na antitesích. *Kosák*, srp. *Bár*, třeba. *Obrazený*, uražený. *Karháňa*, kárání, trest. *Zrůtá sa*, zřítí se. *Skor*, dříve. *Zakáďkolvek* = dokud. *Darunok*, dárek.

Příchod Konstantinův a Metodův na Slovensko. Ukázka z druhého „hlavního epického díla Hollého *„Cyrillo-Metodiády"*, „víťazské" básně v 6 zpěvech, z r. 1836, opěvující pokřtění Moravy. *Cár*, byzantský císař Michal, jenž posílá na Moravu ke knížeti Rastislavovi r. 1863 slovanské věrozvěsty. *Volgárské doliny*, bulharské. *Preslav*, Prjaslav, starodávné sídlo knížat a carů bulharských ve východním Bulharsku, dnes pouhá vesnice. *Boris král*, král Boris, později Michal, první křesťanský panovník bulharský, poznal křesťanství od misionářů německých, hloub od Konstantina a Metoda, ale pokřtěn s celou rodinou i s bojarstvem teprve později z Cařihradu. *Vyklesnit*, vyplenit. *Vezmú dál pred seba chódzu*, předsevezmou další pouť. Následující líčení Slovenska, provedené se staroklasickým uměním monumentální krajinomalby, se právem počítá k mistrovským kusům Hollého. *Lichva*, dobytek hl. menší. *Prám*, právě. O *Dobroslavě*, zakladatelce Děvína, v. níže ve zpěvu Jarkově. *Zemižízeň i Slavko*, poslové Rastislavovi k Michalovi, z nichž onen jest osobou historickou. *Uznovaný*, upocený, unavený. *Núter*, dovnitř. *Odstehnú sa*, octnou se. *Chocil*, Kocel, kníže charvatský, na Rastislavu závislý, podporoval Cyrilla a Metoděje v díle apoštolském.

Ze Selanek. Dvacet Selanek Jána Hollého bylo napsáno v l. 1830—1835 a otištěno v l. 1835—1836; podle důkladného rozboru Ot. Jiráního (v „Sborníku filologickém" VII, 1922, str. 273—326) jsou sice ohlasem, místy napodobením antických bukoliků, ale přes to se v nich Hollý někdy „povznáší k samostatnému tvoření, třebaže v duchu bukolské poesie starověké"; tato selanka *Vyvolávání jara* náleží k nejsamostatnějšímu, kde skoro není reminiscencí, naopak prožité ponoření do přírody i lidového života na Slovensku. *Junček junec*, roční volek. *Neobhorené*, neopálené. *Děvčence*, plur. od subst. dievča. *Sátá*, setí, osení. *Do včilka*, dodnes, doposud. *Dúčel*, pastýřská píšťala, trouba. *Slych*, skráň, spánek. *Bačiti*, bučeti. *Bahra*, loukoť, *bahry koles lámať*, dělati loukotě, přemety, i předešlé verše vyznačují chlapecké hry chlapeckou mluvou slovenskou, kdežto v následujícím čtyřverší se vypočítávají hry děvčat slovenských, namnoze původu starožitného. *Klat*, špalek, úl. *Ručání*, bučení. *Chocholky*, chocholouši. *Švizký*, švižný.

Ze *„Žalospevů"*. Z XI elegií Jána Hollého, které sám nazývá Žalospevy a jež vyšly r. 1839, většina jde ve stopách Kollárových a to nejen obsahem starožitnicko slavomilským, ale i formou lyricky řečnickou; jsou jako Předzpěv „Slávy dcery", které se z nich opětovně ozývá, básněny vesměs v časoměrném distichu elegickém.
Pláč matky Slávy nad odrodilými synami (č. V.) jest z nich nejúchvatnější. *Ništ*, nic. *Vtedy*, tehdy. *Dojčiti*, kojiti. *Kolíska*, kolébka. *Chóp*, strana. *Súci*, vhodný, způsobilý. *Léli*, žvatlali. *Ostudné chování, lopotné*, namahavé chování. *Trápli*, trápení. *Hajno*, hejno. *Bár*, třeba. *Zmárnilo*, zmařilo. *Od Bílej na Chválenskú melčinu*, od Bílého moře až k moři Kaspickému. *Kuma*, řeka jihoruská. *Erivan*, ruské město v zakavkazské gubernii. *Ob, Léna, Anadír, Nuček*, řeky sibiřské. *Škvárka*, malá, bezcenná věc. *Zrutný*, ohromný. *Ráz*, jednou. *Skreklák*, křikloun. *Na šír*, do široka. *Rútiti sa*, řítiti se. *Ister*, starověký název Dunaje. *Mútné valy*, zakalené vlny.
Z *„Ód"*. Jan Hollý psal ódy, které sám jmenuje „piesně" v různých dobách svého života namnoze z popudů příležitostných k oslavě svých přátel a příznivců; soubor jejich vyšel r 1840. Slohově se v nich přidržuje vzoru Horatiova, obsahově vedle oslavy přírody a umění, ctnosti a přátelství, nejvýznamnéji po příkladu Kollárově, opěvoval minulost i přítomnost, hlavně pak politickou budoucnost Slovanstva. „Rozdíl mezi Kollárem a Hollým je toliko ten, že Hollý i zde vyjadřoval tradici již od dob Krmanových (Daniel Krman 1663—1740, humanista a vlastenec slovenský, doby předbernolákovské) na Slovensku zakořeněnou, podle níž Slované, rozšířivše se z původních sídel svých pod Tatrami, jsou vlastně všichni Slováci a slovenština uherská matkou neb aspoň nejstarší sestrou všech ostatních jazyků slovanských" (Jar. Vlček, Literatura XIX. stol., II., 2., str. 421).
Na Mlíč. Háj Mlíč neb Mlieč u Madunic v Povážíi, kde Hollý prožil valnou část života. Báseň složena po horatiovsku časoměrnou slohou sapfickou. *Lúbež*, líbeznou. *S panmi*, licence místo s pannami. *Sobáš*, svatba. *Zatvoril*, zavřel. *Pomihne sa*, mihne se. *Kamkolvěk*, kamkoliv. *Belastý*, modrý. *Hrab*, habr, *brest*, jilm. *Šířku*, šířku. *Léščí, hlubovú, svíb*, líkoví, zelina, svída. *Plešinky*, místa holá, neporostlá. *Fuják*, vichr. *Naschvál spravených*, uměle upravených. *Lúk vlažných*, luk zavlažovaných. *Sklepistá chodba*, sklenutá. *Kropáček*, prvosenka, petrklíč. *V podvihlej pesni*, v povznešené písni. *Pachori sa*, namáhá se. *Prevýšit*, překonat. *Surma*, troubení. *Nečuté*, neslýchané.
Na slovenský národ. Horatiovská, t. zv. třetí sloka asklepiadská. Slovenský zde (v. výše) souznačné se slovanský. *Bár*, třeba. *Bachratíš, puškám nasporuješ rodaj*, rozrůstší se, plod dává svému květu. *Armorských*, indických. *Hroblá*, hrobka. *Vládá*, dovede. *Lutíkov, Bodríkov*, Luticů, Bodrců. *V krásných Grécka rájoch, buď v Maloazii, buď vlaském na pomedzu*, romantika kollárovská i pozdější nadsázkou zalidňovala Slovany Řecko, Italii, Malou Asii. *Nezmohlý*, nepřemožený. *Žurácích*, zuřících. *Dovčil*, dodnes. *Neznovaný*, neunavený. *Volgárský*, bulharský. *Berlové rozkazy*, panovnické.

Slovníček.

Ve slovníčku jsou uvedena slova v dnešním spisovném jazyce neobvyklá, některá se opakují z poznámek. Ale kde významová změna jest rázu fraseologického, neb vyplývá z kontextu, jest to obsaženo v poznámkách a ve slovníčku pak neopakováno.

Agón, (řec.) zápas
alpejský, alpenský, alpský
ambrový, libovonný
anobrž, nýbrž
atticismus, břitkost vtipu a úsudku podle příkladu Athéňanů, obyvatelů Attiky
Bačiti, (slov.) bučeti
bár, (slov.) třeba, ač
belastý, belasý, (slov.) modrý
bělorámí, bílá ramena
blysk, zablesknutí, lesk
bobkovina, křoví, houští vavřínové
bolekřísný, bolem vzbuzený
břek, druh jeřábů (stromů)
břest, jilm
bujniti, bujně se chovati, bujeti
Cestiti, dělati cestu, putovati
Čáka, naděje
časno, časná doba, ale i dočasnost
čeřiny, horské vrcholy
čkáti, čekati
čříti, čerpati
čtverroh, kvádr
Dálenina, dálka, vzdálenost
dáliti, oddalovati
darunok, (slov.) dárek
dioskurové (řec.), dvojenci, nerozluční druhové
doběrek, paběrek, zbytek
dojčiti, (slov.) kojiti
dověrlivý, důvěřivý
dovčil, dovčilka, (slov.) dodnes, doposud
dřevní, dřívější, dávný
družec, druh
dúčel, (slov.) pastýřská píšťala, trouba
dvůj, dvojí
Fáze, období
frašně, fraškovitě, směšně
fujak (slov.), vichr
Hájina, hájek
hajno, (slov.) hejno
hatiti, hráze, hatě dělati v lese přes močály, kaziti, rušiti
hemzání, hemžení
hlavina, hlava, hlávka
hltný, hltavý
hlubovi (slov.) zelina
hmot (masc.), hmota
hornost, horní vrstva
horúcnost, (slov.) horkost
hrab, (slov.) habr
hrobľa, (slov.) hrobka
hřmavice, hřímání, bouřka
hrtiti se, hurtem, prudce téci
hyběti, vzíti za své, pojíti
hyzda, ohyzdnost
Chovan, vychovanec
chuchel, chumáč, chumáček
chvasták, vychloubač
Jakový, jaký
jedoblivý, jed chrlící
jedva, sotva
jestost, jestota, jsoucnost
junec, junček, (slov.) roční volek
Kamkoľvěk, (slov.) kamkoliv
karháňa, (slov.) kárání, trestání
klasictví, klasičnost
klát, (slov.) špalek, úl
kluz, klouzání
kochánek, miláček
kojic, ukojovatel
kolba, klání rytířské
koncovati, ukončovati
korektiv (lat.) oprava, přivoďující protiváhu
kosák, (slov.) srp
kotiti, káceti
kovný, kovový
kradný, tajně se kradoucí, tajný
krásiti, okrašlovati
krásnomluvectví, krasořečnictví, rétorika
kriterium (řec.) sudidlo, měřítko posuzování
kropáček, (slov.) prvosenka
krystálina, křišťál
kuše, luk, samostříl
Lemeš, rádlo
lepnouti, lnouti, tkvíti
leština, slov. *léščí*, listoví, lískový hájek
libomudrctví, filosofie

ličina, škraboška
lidný, lidnatý
lichva, (slov.) drobný dobytek, drůbež
líknovati, liknavým býti, otáleti
lomoz, kopí
Mhla, mlha
mlázina, mlází
medle, *mnedle*, podle mne, trvám
mnohotný, mnohonásobný
modřenina, *modřina*, modré nebe,
mohutý, mohutný
morný, morový
motýlec, motýlek
mramorobáň, báň z mramoru
mrzkoun, člověk mrzký, bidák
mutný, zakalený, zarmoucený
mytologický, bájeslovný
Naschvál, (slov.) uměle
nášlapník, následovatel, nohsled
nečíti, nepociťovati
nečutý, (slov.) neslýchaný
neplach, člověk neohrožený, drzý
neúchranný, neodvratný
neústavný, neustálý
nevele, ne velmi, málo
nevýměrný, nezměřitelný
nezávisnost, nezávislost
nezmohlý, (slov.) nepřemožený
neznovaný, (slov.) neunavený
ništ, (slov.) nic
núter, (slov) dovnitřku, dovnitř
Obdati, obklopiti
obecenský, obecný, běžný
obhorený, (slov.) opálený
oblesk, odlesk
obojetnost, obojakost
obrazený, uražený
obzornost, obzíravost, opatrnost
očúvati, (slov.) poslouchati
odfuk, (slov.) oddech
odstehnúti sa, (slov.) chváliti se
odujatý, převzatý
ohýbání, pohyb
ochlad, chládek
ochlada, ochlazení
okor, okres, okruh
okres, okruh
okrouží, okruží
optimismus, útěšná nauka neb přesvědčení o dokonalosti světa a stálém vítězství dobra v něm
oslavovna, co slouží k oslavení, slavín
osoblivost, vlastnost, zvláštnost
ostucený, (slov.) lopotný
oudný, k údům se vztahující
ourodnatý, úrodný
Pachořit sa, namáhati se
pálati, planouti
pathos (řec.), mohutné pohnutí citové, doprovázené vzrušeným výrazem slovním
pietismus, náboženské hnutí protestantské stol. XVII. a XVIII., zpříznění s Jednotou bratrskou, které zdůrazňuje citově důvěrný poměr křesťana k Bohu
píliti, (něčeho) pilně dbáti
pinka, pěnice
plytkost, mělkost
poblud, blud, křivolaké kolotání vln
počátný, počátečný
podavek, podání
podjesen, podzim
podkryt, úkryt, taj
podkrytem, tajně
podletí, pozdní jaro
podmana, podmanění
podnožec, podnoží
podvihlý (slov) povznesený
pochop, pochopení
pokazovati se, ukazovati se
pokročně, krok za krokem
polučiti, pojiti, slučovati, zde (Marek) přijmouti
pominulost, šílenství
poprava, pravomoc, její výkon
porok, výčitka, hanba
postať, postava
postřehnouti se, octnouti se
potahmo, ve vztahu k —
potně, s potem, namáhavě
pravitelský, regulativní
prám (slov.) právě
prejštenina, zdroj, pramen
prenárod, *pronárod*, národ
prochlad, chlad, ochlazení
promyslnost, důmysl
proplývati, protékati
prostomluva, prósa
prvotinný, původní
předčiti, tušení
překot, překocení
přeraz, přeražení
příkoř, (masc.) příkoří
příkřiti se, protiviti, vzpírati se
přirozenost, příroda, přirozená povaha
psota, chudina
psychický (řec.) duševní

pučák, poupě, puk
puška, (slov.) útroba
Ráz, (slov.) jednou
renegát, odrodilec
rodaj, (slov.) úroda
rolina, role, pole
roznikati se, rozšiřovati se
ruče, kvapně, hbitě
rútiť sa, (slov.) řítiti se
rýľ, rýč
Řadí, (neutr.) pořadí
řasný, řasnatý
řícenina, zřícenina
říceti se, řítiti se
Skalobrové, obrovité skály
sklepistá, sklenutá
skór, skoršej, (slov.), dříve
skořáp, skořápka
sloniti, zacláněti
slych, (slov.) skráně, spánek
snětivý, snětí zachvácený, zanícený, pokažený
sobáš, svatba
sotvy, sotva
souseda (fem.) soused
spiritualismus, směr zdůrazňující duchovní, ideální hodnoty
spoluzvučka, souhláska
srodnost, sourodost
stádně, ve stádech
stoterý, stonásobný
stred, strdí, med
strojný, (slov.) umělý
súci, (slov.) vhodný, způsobilý
supěti, supnouti, oddychovati
surma, (slov.) trouba, troubení
svál, svalina, co zavaleno, spousta
svědomost, vědomí něčeho, povědomost
světověnec, věnec světů, kosmos
svíb (slov.), svída
sviží, svěží
svodný, svůdný
synkretický, skládající ve vyšší jednotu různorodé prvky
syp, ssatěna
Šeřina, šeď
šířina, šíře
škreklák, (slov.) křikloun
škvárka (slov.) malá bezcenná řeč, bagatella
šlakovati, něco, po něčem slíditi, pátrati
šprýmný, šprýmovný, žertovný
štěhotat, štěbotati, štěbetati
švihlý, tenký, štíhlý, svižný
švizký, (slov.) svižný
Tejný, tajný
tliti, doutnati, hořeti
ťok, tokání, štěbot ptáků kurovitých
torso, (mask.) trup sochy (z ital.)
trápeň (slov.) trápení
transcendentální, náležející do duchové. nadsvětské oblasti
trile, trylky
tržně, kvapně
třesohlasý, třaslavého hlasu
tŕýzničˇ, tŕýznitel
tříti se, vtírati se
tvorce, stvořitel
tvornost, schopnost tvořiti
tytýž, občas
Učíti, počíti, pocítiti
úhona, škoda, poskvrna
úhonný, vadný.
úkor, pohanění, posměch, škorik
upřímý, přímý
úpně, úpice, úpěnlivě
určivost, moc určující,
úsměch, úsměšek, úsměv
usobiti se, na sobě samém založiti
útvarnost, schopnost tvořiti
uznovaný, (slov.) unavený
Váb, půvab
val (slov.) vlna
včíl, nyní
věčitý, věčný
vědomec, znalec
věcha (fem.) věch, věchet
věkovati, po věky trvati.
vele, velmi
velryb (masc.) velryba
vesen, (masc.) vesna
větrnina, vítr, povětří
vezdy, veždy, vždy
vlažívý, (slov.) zavlažovaný
volár, volák (slov.), pasák volů
volnomyslný, svobodomyslný
vozný, vozový
vprovod, vstup
vtedy, (slov.) tehdy
výbor, výkvět
vyhlaviť, (slov.) vyhladiti
vyklesnit, (slov.) vyplemeniti
vystavení, výklad, představení
výtrh, vytržení
výtržný, bezúzdně výstřední
výzev, pára

vyznamenání, vyznačení
Zakádkoľvěk, dokud
záletí, podzim
zármut, zármutek
zárod, zárodek
zasmucený, zarmoucený
zasmucovati se, zarmucovati se
zástěra, záclona
závina, vina
završovati, vyvrcholovati
zbyt, zbytek, zlomek
zbytný, zbytečný
zemec, obyvatel země
zkamělý, zkamenělý
zkopiti, nakupiti
zlidniti, vylidniti
zmárniti, zmařiti
zmilelý, milený, oblíbený
znik, vznik
znoj, pot
zpotvořený, zohavený
zrožilý, rohatý
zrůstně, vzrostně
zrutný (slov.) ohromný
zůve, zove
Žáha, pálení
žerný, žravý
žertva, oběť zápalná
žičiti, žádati
žúrati (slov.) zuřiti

OBSAH:

Úvod 5

J. Jungmann: O *klasičnosti v literatuře vůbec a zvláště české* 14

A. J. Puchmajer: *Óda o velikosti božské* 21

B. Tablic: *Óda na dub* 23

J. Jungmann: *Slavěnka Slavínovi* 24
F. X. Tvrdému 24
Jeseň 25

A. Marek: *Poslání Jos. Jungmannovi* 26

M. Zd. Polák: *Ze „Vznešenosti přírody“:*
1. Vprovod . . 28
2. Oslava větrů a vichrů 32
3. Apoteosa přírody 34
4. Píseň slavíka . . 35
5. Noc. Hvězdná obloha 36

Z „Cesty do Italie“:
1. Benátky 38
2. Starý Řím 39

Jan Kollár: *Ze „Slávy dcery“:*
1. Předzpěv 41
2. Ze znělek (1—34) 43
Počátek lásky 60
Vlastenec . . 60
Královédvorský rukopis 62
Zalkání nad smrtí Jungmannovou 64
Nápisy:
1. Horlič . 64
2. Národní písně 64
3. Klasičnost . . 64
4. Vláda nad předmětem 64
5. Dokonalost 65
6. Homér 65
7. Můj lós 65
8. Budoucnost 65

P. J. Šafařík: *Jiskra božství* 66
Láska 66
Na lípu 67

Fr. Palacký: *Moudrost* 69
Na horu Radhošt 70
Modlitba má 71

Palacký a Šafařík:
Z „Počátků českého básnictví“:
1. Časomíra a přízvuk 73
2. O snadnosti a obtížnosti techniky básnické 75
3. Tradice a budoucnost klasické prosodie české 76

Fr. Palacký: *Úvod do dějin estetiky starověké* 79
Základy krasovědy:
1. Božnost, poslední účel života lidského 80
2. Svrchovaná idea člověčství 83
Filosofie českých dějin 87

Fr. Lad. Čelakovský: *Večerní patření* 93
Buď vůle tvá . . 93
Rudolfu kn. Kinskému 95
Z „*Růže stolisté*“ (1—23) 96
Z „*Kvítí*“:
1. Slunečnice 104
2. Hyacint . 104
3. Modrý bez 105
4. Čekanka 105
5. Mateří douška 105
6. Mák 105
Z „*Nápisův*“:
1. Čeho tu třeba 105
2. Na jisté básně . . 105
3. Šafaříkovy Slov. starožitnosti 106
4. Jungmannův Slovník 106
5. Slovo a slova . 106
6. Odpor fysikům 106
Jan Hollý: Ze „*Svatopluka*“:
1. Vzývání Musy . 107
2. Indie, pravlast Slovanstva 107
Z „*Cyrillo-Metodiady*“:
Příchod Konstantinův a Metodův 110
Ze „*Selanek*“:
Vyvolávání jara 112
Ze „*Žalospevů*“:
Pláč matky Slávy 114
Z „*Ód*“:
Na Mlíč . . 117
Na slovenský národ 119
Poznámky 121
Slovníček 150

Kytice

Výbor z poesie a prózy pro školu i veřejnost
Vydává Státní nakladatelství v Praze
Řídí Hugo Siebenschein a Pavel Sula

Spolupracovníci:
Josef Fischer, Otokar Fischer, Josef Folprecht, Gerhard Gesemann, František Goetz, Julius Heidenreich, Josef Hora, Jiří Horák, Josef L. Hromádka, Miloslav Hýsek, Vojtěch Jirát, Josef Knap, Vojtěch Martínek, Jan Mukařovský, Arne Novák, A. M. Píša, Karel Polák, Albert Pražák, Emil Smetánka, Miloš Weingart

Tiskárna Státního nakladatelství v Praze